

CZY ISTNIEJE PRZESTĘPCZOŚĆ KRYMINALNA? KILKA UWAG O TAUTOLOGII W POLICYJNEJ STATYSTYCE PRZESTĘPCZOŚCI I NIE TYLKO

IS THERE SUCH A THING AS A CRIMINAL CRIME? A FEW REMARKS ON SEMANTIC REDUNDANCY IN THE POLISH POLICE CRIME STATISTICS AND MORE

Andrzej Uhl

Ruprecht-Karls

Universität Heidelberg, Niemcy

ORCID 0000-0002-3408-9766

e-mail: andrzejuhl44@gmail.com

ABSTRAKT

Bezsens określenia przestępczość kryminalna, stosowanego od dłuższego czasu w policyjnej statystyce przestępczości, został już dostrzeżony przez wielu autorów. Dotychczasowa krytyka ograniczała się do płaszczyzny logicznej. Wskazywano na tautologiczny charakter pojęcia. W odniesieniu do terminu przestępczości kryminalnej nie poruszono dotychczas zagadnień związanych z funkcjami pleonazmu. „Kryminalne” nazewnictwo zdążyło trafić do opracowań naukowych i aktów normatywnych, a kilka uczelni wprowadziło do swojej oferty przedmiot „Przestępczość kryminalna”. Dotychczasowe próby definicji nie dają żadnego jednoznacznego rezultatu, co szczególnie niepokoi w przypadku tekstów prawnych. Analiza semantyczna omawianego pojęcia ujawnia niepokojące implikacje. Cementuje ono stygmatyzację stereotypowych przestępców i daje do zrozumienia, że sprawcy równie groźnych przestępstw gospodarczych i drogowych są „mniej kryminalni”. Określenie przestępczość kryminalna cieszy się też popularnością w mowie nienawiści oraz popularnym dyskursie o przestępczości. W ostatniej części omówiono alternatywne określenia takie jak „przestępczość pospolita”, „tradycyjna” czy „przestępczość białych kołnierzyków”

Słowa kluczowe

przestępczość kryminalna, pleonazm, klasyfikacja przestępczości, polska kryminologia, teoria naznaczania społecznego

ABSTRACT

Existing literature has often hinted at a tautology in the classification of crime by the Polish police identifier *przestępstwa kryminalne*, which could be most accurately translated as 'criminal crimes' or 'criminal delinquency'. Yet, the authors have so far been content with indicating its semantic redundancy and questions about the pleonasm's function have never been asked. Meanwhile, the term has become widespread outside police sources, with many colleges even offering courses on 'criminal crime'. Attempts to define "criminal crime" remain inconclusive - an unsettling finding, for the term has already forced its way into legal acts, scholarly works, and court sentences. Semantic analysis of it could be considered as a starting point for the disclosure of various far-reaching connotations: 'Criminal crime' labels stereotypical offenders and distinguishes them from white-collar and road crime perpetrators. It implies that those guilty of an act not constituting a "criminal crime" are not criminals anyhow. The term is also frequently found in hate speech and popular discourse on crime. Finally, alternatives such as 'blue-collar', 'street' and 'traditional crime' are discussed.

Key words

criminal crime, pleonasm, classification of crime, polish criminology, labelling theory

Wprowadzenie

Punktem wyjścia dla rozważań nie było pytanie o to, czym jest przestępczość kryminalna, ale raczej jaka przestępczość nie jest kryminalną. To, co nie jest kryminalne, nie stanowi przestępstwa. Aby nie być kryminalnym, przestępstwo musiałoby przestać być czynem zabronionym i stać się własną antytezą. Mimo to, jak się dalej okaże, „przestępstwa kryminalne” zapełniają policyjne statystyki, dostarczają przedmiot badań kryminologom, a dziennikarzom – temat materiałów prasowych. Wszystko wskazuje na to, że pojęcie to zaśluziło już przestępczość na osobne opracowanie.

Niefortunne sformułowanie „przestępstwa kryminalne” obciążone jest błędem logicznym. Jego nieprzejednanej krytyce poświęcił przed kilkoma laty artykuł Jerzy Kwaśniewski¹. Dotychczas jednak poruszano wyłącznie powierzchowny problem językowy, wskazując, że jest to wyrażenie pokraczne i bezsensowne w swojej warstwie znaczeniowej. Panuje co do tego konsensus i nawet autorzy używający omawianego określenia często czynili to z zastrzeżeniem jego tautologicznej natury.

Język używany przez prawników do pisania czy mówienia o prawie (język prawniczy), podobnie jak język, w którym wypowiada się ustawodawca (język prawny), musi spełniać szczególne wymogi pod względem klarowności, określoności oraz logiczności. Wieloznaczność tekstu ustaw stanowi podstawowe zagrożenie dla pewności prawa, zaś strona umowy sformułowanej w sposób niejasny naraża się na ryzyko kosztownej litygacji. W doktrynie postulat ten dodatkowo wiąże się z wymogami naukowości, zaś w przypadku komunikacji między władzą a obywatelem – z prawem do informacji publicznej.

Rzeczywistość dalece odbiega od zarysowanych powyżej postulatów. Na co dzień spotykamy się z niezrozumiałymi dla kontrahenta umowami. Wiele przepisów budzi wątpliwości interpretacyjne, zaś publikacje naukowe czy dydaktyczne pełne są wątpliwych ozdobników, takich jak „racjonalny i rozsądny”. Język profesjonalny nie jest wolny od rażących niekonsekwencji, błędów, tautologii i dwuznaczności. Dla prawnika i badacza język ten pełni szczególną rolę. Jest narzędziem, za pomocą którego wykonuje on swoją pracę. Jego niewłaściwe użycie ma wpływ na efekty pracy. Gradacja wad obejmuje w tym przypadku zarówno niezręczności językowe (powszechna odmiana słowa *lex* w rodzaju nijakim), jak i poważne błędy metodologiczne. Z drugiej strony, puryzm jest postawą uciążliwą i nierzadko utrudnia merytoryczną dyskusję, sprowadzając jej przedmiot wyłącznie do formy.

Niepoprawność językowa otwiera długą listę zarzutów, jakie można zgłosić do omawianego pojęcia. Dlatego w artykule postaram się przedstawić istotniejsze problemy związane z użyciem określenia

1 J. Kwaśniewski, *Naukowe partactwo*, „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” 2014, nr 23, s. 151-154.

przestępstwa kryminalne. Zarzut tautologii traktuję jedynie jako punkt wyjścia dla dalszych rozważań. Docierając do ukrytych funkcji pleonazmu można rozszyfrować niepokojące implikacje „kryminalnej” terminologii. To właśnie błąd logiczny zawarty w tym sformułowaniu stanowi pretekst do pytania o wizję przestępcy i przestępczości.

Cztery istotne zagadnienia omawianego pojęcia to, po pierwsze – zakres i kontekst jego występowania; po drugie – znaczenie, po trzecie – krytyczna ocena, a po czwarte – ewentualne możliwości zastąpienia innym nazewnictwem. Kwestie te przeplatają się ze sobą, dlatego należy osobno ustalić jak zmienia się znaczenie sformułowania w zależności od kontekstu czy też to którym mankamentom zapobiegniemy, stosując jedno z alternatywnych określeń. Takie zawilości odzwierciedlają jedynie problematyczny charakter sformułowania, którego zastosowanie artykuł ten postuluje ograniczyć.

1. Miejsce przestępczości kryminalnej w policyjnej statystyce przestępstw

Zjawisko przestępczości wymaga klasyfikacji już na początkowym etapie jego opisu. Podstawowej klasyfikacji dokonuje ustawodawca kryminalizując dany typ czynu. W państwie prawa realizującym zasadę określoności prawa karnego ustawodawca kreuje przestępstwo poprzez jego określenie (klasyfikację). Akt nazwania jest równocześnie aktem stworzenia, gdyż typy czynów zabronionych jako konstrukcję prawne powołane są do życia dopiero w akcie normatywnym.

Samo prawo wprowadza dodatkowe parametry klasyfikacji, np. dzieli przestępstwa na zbrodnie i występki. Kolejne podziały pojawiają się w nauce prawa. Dogmatyka wyszczególnia przestępstwa skutkowe, a kryminologia *mala per se* i *mala prohibita*. Dodatkowa klasyfikacja staje się niezbędna na polu statystyki – pozwala ona uporządkować rozbudowany katalog przestępstw lub porównywać dynamikę przestępczości w państwach posiadających odmienne klasyfikacje ustawowe². Podziały dokonywane w statystyce nie są co prawda wypowiedziami performatywnymi, tak jak katalog zawarty w kodeksie karnym³ i ustawach szczególnych, odbijają się jednak na jakości danych i pozwalają nimi manipulować. Jako zespół podziałów w sensie logicznym, klasyfikacja przestępczości powinna być wyczerpująca, rozłączna i oparta na jednym kryterium⁴.

Po raz pierwszy potrzebę klasyfikacji przestępstw dostrzeżono tam, gdzie prowadzone na szeroką skalę statystyki miały obejmować wiele odmiennie sformułowanych katalogów ustawowych, tj. w Stanach Zjednoczonych oraz na poziomie międzynarodowym. Za wzorcową należy uznać *International Classification of Crime for Statistical Purposes* (ICCS) opracowaną przez Biuro ONZ ds. Narkotyków i Przestępczości (UNODC). Dzieli ona przestępstwa na dziesięć kategorii podstawowych i jedną zapasową⁵, wprowadzając następnie trójpoziomą klasyfikację w głąb, przy czym do każdej kategorii oraz typu przestępstwa przypisana jest wartość cyfrowa. Głównymi założeniami ICCS są:

1. wyczerpujący charakter (*exhaustiveness*) – suma kategorii obejmuje wszystkie typy przestępstw, klasyfikacja ma charakter zupełny;

2 *International Classification of Crime for Statistical Purposes*, United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna 2015, s. 9, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/ICCS/ICCS_English_2016_web.pdf [dostęp: 2.05.2021].

3 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1444, 1517.

4 Z. Ziębiński, *Logika Praktyczna*, PWN, Warszawa 2002, s. 57-58. Trudno ustalić przy tym, czy policja stosuje w tym wypadku klasyfikację czy zwykły podział, innymi słowy, czy występują jeszcze kategorie pośrednie pomiędzy poszczególnymi przestępstwami a zbiorem przestępstw kryminalnych. Nie ulega za to wątpliwości, że klasyfikacja, a zatem szczególnym rodzajem podziału, jest system przyjęty przez UNODC.

5 1. Acts leading to death or intending to cause death; 2. Acts leading to harm or intending to cause harm to the person; 3. Injurious acts of a sexual nature; 4. Acts against property involving violence or threat against a person; 5. Acts against property only; 6. Acts involving controlled psychoactive substances or other drugs; 7. Acts involving fraud, deception or corruption; 8. Acts against public order, authority and provisions of the State; 9. Acts against public safety and state security; 10. Acts against the natural environment; 11. Other criminal acts not elsewhere classified” (*International Classification of Crime*, op.cit., s. 14). Oficjalne polskie tłumaczenia wskazanych kategorii są zawarte w wytycznych Eurostatu: *European Union guidelines for the International Classification of Crime for Statistical Purposes – ICCS*, European Statistical Office, Luksemburg 2017, s. 140-146.

2. wzajemna wyłączność (*mutual exclusiveness*) – żaden typ przestępstwa nie należy równocześnie do dwóch kategorii tego samego szczebla, klasyfikacja ma charakter rozłączny;
3. struktura (*structure*) – klasyfikacja oparta jest na wielopoziomowej konstrukcji z możliwością do opanowania ilością kategorii na kolejnych szczeblach;
4. opis (*description*) – precyzyjna charakterystyka typu przestępstwa⁶.

W Polsce statystyka policyjna dzieli przestępstwa na trzy podstawowe kategorie: przestępczość gospodarcza, drogowa oraz kryminalna. Podział taki narodził się w powojennych statystykach prowadzonych przez Milicję Obywatelską⁷. Kategoria przetrwała liczne transformacje, jakim od lat 40. ulegała statystyka policyjna. Została na nowo ukształtowana przy implementacji nowego systemu, który zastąpił stosowany do 2014 r. Policyjny System Statystyki Przestępczości TEMIDA⁸.

Wprowadzona przez policję klasyfikacja przestępstw okazuje się daleka od założeń ICCS. Proponowany przez nią trójpodział przestępstw wydaje się niejasny i niekompletny. Nie sposób dociec, jakie dokładnie kryterium przyjęto do określenia dokładnych granic każdej z kategorii – nie przedstawiono ich bowiem w komentarzu do prezentowanych statystyk⁹. Nie można też mówić o strukturze, gdyż trzy kategorie nadrzędne rozgłębiają się następnie na niezliczoną liczbę typów przestępstw opisanych do tego w różnych rozdziałach k.k. i ustaw szczególnych. Rozdziały k.k. nie stanowią przy tym szczebla środkowego, gdyż niekiedy znajdują się w nich typy czynów odpowiadające więcej niż jednej kategorii nadrzędnej¹⁰.

Pierwsze dwie grupy nadrzędne to przestępczość gospodarcza i drogowa. Wyszczególniono je arbitralnie stosując całkiem odmienne kryteria. Pierwsza opiera się o specyficzne dobro prawne – bezpieczeństwo obrotu gospodarczego. Druga zaś dotyczy ruchu drogowego jako konkretnej sfery życia. Klasyfikacja ta wydaje się niezwykle chaotyczna, gdyż zestawia kryteria z zupełnie odmiennych płaszczyzn. Nie został tym samym zrealizowany postulat jedności zasady podziału, charakterystyczny dla podziału logicznego¹¹.

Sprawiający najwięcej problemów jest trzeci człon podziału – przestępczość kryminalna. Kategoria ta figuruje między innymi na stronie internetowej policji. Można się na niej zapoznać z ogólną liczbą przestępstw kryminalnych. W podkategoriach występują: „7 wybranych kategorii przestępstw, zabójstwo, zgwałcenie, ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii”¹². Oficjalna, ogólnodostępna statystyka nie zawiera nigdzie definicji pojęcia „przestępczość kryminalna”. Jeśli dokonany podział jest podziałem zupełnym (wyczerpującym, obejmuje wszystkie przestępstwa) i rozłącznym, wówczas przestępczość kryminalna oznaczać będzie każde przestępstwo, które:

1. nie uderza w bezpieczeństwo obrotu gospodarczego;
2. nie zostało popełnione w ruchu drogowym;

a zatem zawiera w swoim zakresie znaczeniowym czyny o diametralnie odmiennym charakterze, wymierzone w najrozmaitsze dobra prawne i dokonane we wszystkich niemal sferach życia. W przeciwieństwie do dziesięciu podstawowych kategorii nadrzędnych ICCS, pojęciu przestępczość kryminalna brakuje cechy deskryptywności, gdyż ani z jego brzmienia, ani z dostępnego komentarza nie wynikają informacje na temat cech własnych tej grupy typów przestępstw.

6 *International Classification of Crime...*, s. 9.

7 J. Kwaśniewski, *op.cit.*, s. 153. W kompilacji przedwojennych statystyk autorstwa P. Horoszowskiego nie ma jeszcze wzmianki na temat przestępstw kryminalnych. P. Horoszowski, *Statystyka kryminalna*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Łódź 1950.

8 Informacja publiczna udzielona dnia 4 września 2019 r. przez Komendę Główną Policji w drodze korespondencji elektronicznej.

9 *Uwagi i definicje*, <http://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/121940,Przestepstwa-ogolem.html> [dostęp: 25.08.2019].

10 Charakterystyczny jest pod tym względem rozdział XXIX k.k., którego początkowa część obejmuje typowe przestępstwa pospolite, takie jak napaść na funkcjonariusza. Dalsze przepisy dotyczą jednak poważnych przestępstw gospodarczych, np. sprzedajność urzędnicza – art. 223 i 228 k.k.

11 Z. Ziębiński, *op.cit.*, s. 57-58

12 Te wybrane przestępstwa kryminalne to: bójka i pobicie, uszczerbek na zdrowiu, kradzież cudzej rzeczy, kradzież z włamaniem, rozbój, wymuszenie i kradzież rozbójnicza, uszkodzenie mienia. *Przestępstwa kryminalne – ogółem*, <http://www.statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/63470,Przestepstwa-kryminalne-ogolem.html> [dostęp: 25.08.2019].

Stosowanie tak enigmatycznej terminologii w statystyce policyjnej musi budzić poważny niepokój. Dane, które policja gromadzi o przestępczości, stanowią informację publiczną i jako takie powinny być prezentowane w sposób zrozumiały. Inaczej bowiem nie zostaje zrealizowane prawo zagwarantowane każdemu przez art. 61 ust. 1 Konstytucji RP. Statystyka przestępstw jest częstym tematem doniesień medialnych. Wpływa tym samym na poczucie bezpieczeństwa obywateli. Może też łatwo stać się instrumentem manipulacji¹³. Nie powinna zatem zawierać pojęć niejasnych, wieloznacznych, a także, jak się dalej okaże, silnie wartościujących i opartych głównie na skojarzeniach. J. Kwaśniewski łączy rozpowszechnianie się omawianego pojęcia z „milicyjno-ubecką tradycją językową” i „naukowym partactwem”, ale także ogólnym trendem do posługiwania się przymiotnikiem „kryminalny” w naukach penalnych¹⁴. Dotyczy to także statystyki kryminalnej, informacji kryminalnej, kary kryminalnej oraz biur kryminalnych działających w strukturach policji.

Pojęcie przestępczości kryminalnej przewija się też przez liczne opracowania sporządzane przez policję oraz na podstawie statystyk policyjnych. W pierwszej kolejności warto wymienić publikowany corocznie przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce¹⁵. Literatura przedmiotu wymienia także opinie na temat Krajowego Programu Zwalczania Przestępczości oraz Rządowego Programu Poprawy Bezpieczeństwa Obywateli¹⁶. Sformułowanie występuje również w projekcie Programu przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015–2020¹⁷. Na podstawie regulacji wewnętrznych w Centralnym Biurze Śledczym Policji działają z kolei komórki do zwalczania zorganizowanej przestępczości kryminalnej¹⁸. O zagrożeniu przestępczością kryminalną donosi każde corocznie publikowane przez starostów sprawozdanie komisji bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Kusząca wydaje się definicja negatywna. Skoro tak niewiele łączy przestępstwa uznane przez policję za kryminalne, to może istotę przestępstw kryminalnych stanowi zewnętrzny charakter wobec łatwiejszej do zdefiniowania przestępczości drogowej i gospodarczej? Wówczas powinna być jednak określana jako inne przestępstwa. Dalsze rozdziały podejmują jednak próbę ustalenia jakichkolwiek cech definicyjnych przestępczości kryminalnej, nieopartych jedynie na negacji dwóch pozostałych kategorii. Zdają się do tego zachęcać twórcy podziału, gdyż w przeciwnym razie ograniczyliby się zapewne do podziału na przestępczość drogową, gospodarczą oraz pozostałą.

Próbę analizy semantycznej pojęcia warto rozpocząć od swoistej wykładni autentycznej, to jest tej dokonanej przez policję jako zbiorowego autora omawianej kategorii. W drodze dostępu do informacji publicznej udało się uzyskać enumeratywną listę czynów klasyfikowanych jako przestępstwa kryminalne. Wynika z niej, że kryteria trójpodziału sięgają w głąb szczegółowych informacji o zdarzeniu i przecinają nie tylko rozdziały k.k., ale także typy czynów zabronionych. I tak, oszustwo dokonane metodą na wnuczka zostanie zakwalifikowane jako przestępstwo kryminalne, a inny czyn wypełniający ustawowe znamiona z art. 286 § 1 k.k. będzie już przez policję zaliczony do przestępczości gospodarczej¹⁹. Respondenci z Komendy Głównej Policji nie potrafili wskazać wspólnego mianownika omawianej kategorii, toteż przedstawioną listę należy uznać za ostateczną definicję przestępczości kryminalnej, przynajmniej w znaczeniu nadanym jej przez pierwotnego autora. Nie jest ona skonstruowana wokół określonej zasady i stanowi definicję przez wyliczenie.

13 D. Seidman, M. Couzens, *Getting the crime rate down: political pressure and crime reporting*, „Law & Society Review” 1974, t. 8, nr 3, s. 457-494.

14 J. Kwaśniewski, op. cit., s. 152.

15 *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 roku*, MSWiA, Warszawa 2017.

16 J. Kwaśniewski, op. cit., s. 153.

17 *Program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015–2020*, Warszawa 2015, <http://www.antykorupcja.gov.pl/download/4/14184/ProjektProgramuPrzeciwdzialaniaIzwalczaniaprzestepczosciGospodarczejNaLata2015-2.pdf> [dostęp: 25.08.2019].

18 § 2 ust. 1 pkt 1 zarządzenia nr 54 Komendanta Głównego Policji w sprawie organizacji, rzeczowego i miejscowego zakresu działania oraz zasad współdziałania Centralnego Biura Śledczego Policji z innymi jednostkami organizacyjnymi Policji z dnia 7 października 2014 r., Dz.Urz. KGP 2014 poz. 121.

19 Informacja publiczna udzielona dnia 4 września 2019 r. przez Komendę Główną Policji w drodze korespondencji elektronicznej.

Klasyfikacja dokonana przez policję nie musi posiadać syntetycznego charakteru. Celem przyjętego podziału nie jest objaśnianie rzeczywistości, ale spełnianie wewnętrznych potrzeb policji. Należy przez to rozumieć możliwości organizacyjne poszczególnych komórek, które posługując się odmienną metodyką mogą lepiej lub gorzej radzić sobie ze zwalczaniem danych kategorii przestępstw. Taki instrumentalny charakter omawianego pojęcia potwierdza procedura klasyfikacji nowych typów przestępstw oraz charakterystycznych sposobów ich popełniania. Opiera się ona o konsultacje z komórkami merytorycznymi Komendy Głównej Policji²⁰. Tym samym przynależność danego przestępstwa do kategorii przestępczości kryminalnej informuje nas jedynie o sposobie, w jaki będzie się nim zajmowała policja. Nie dostarcza żadnych bezpośrednich wiadomości o samej naturze czynu.

Kolejną nieścisłością jest stosowanie pojęcia w alternatywnym znaczeniu w obrębie samych opracowań statystycznych (jak i zresztą naukowych). Przestępczość kryminalna jest mianowicie podkategorią przestępstw popełnianych przez zorganizowane grupy przestępcze, obok przestępstw narkotykowych i ekonomicznych²¹. W Raporcie o stanie bezpieczeństwa w Polsce czytamy najpierw: „Przestępczość kryminalna jest zjawiskiem szczególnie zauważalnym i dokuczliwym dla osób, które zazwyczaj nie mają do czynienia z przestępczością zorganizowaną”²², potem zaś „Przestępczość zorganizowaną dzieli się zazwyczaj na trzy obszary – przestępczość o charakterze ekonomicznym, narkotykowym i kryminalnym”²³. Zatem początkowo dowiadujemy się, że przestępczość kryminalna jest kategorią zewnętrzną wobec zorganizowanej, następnie, że się w niej zawiera.

Wszystko wskazuje więc na to, że są to inne przestępstwa kryminalne niż te ujęte w bardziej ogólnych statystykach. Do tak zdefiniowanej przestępczości kryminalnej jej badacze zaliczają m.in. „handel maszynami budowlanymi i rolniczymi o znacznej wartości” [sic!] ²⁴ lub handel ludźmi, który, jak zapewnia Anna Marczyk, „stanowi wielki biznes”²⁵. Policja konsekwentnie używa pojęcia w obu odmiennych znaczeniach i to niekiedy w obrębie tej samej publikacji²⁶. Problem taki zdaje się zauważać Zbigniew Rau, który wyróżnia „klasyczną” przestępczość kryminalną, tak by odróżnić ją od kryminalnej przestępczości zorganizowanej²⁷.

2. Przestępczość kryminalna *ex cathedra*

„Kryminologia skutecznie bada zarówno przestępczość kryminalną, jak i ekonomiczną, zorganizowaną i drogową” – pisze Jerzy Wójcik w monografii z 2014 r.²⁸ Drugim obszarem występowania omawianego pojęcia są publikacje naukowe z dziedziny kryminologii. Jerzy Kwaśniewski określa ułamek specjalistów posługujących się omawianym pojęciem jako nieznaczny²⁹. Przegląd publikacji zawierających sformułowanie przestępczość kryminalna czy przestępstwa kryminalne pozwala stwierdzić, że przywędrowało ono do literatury kryminologicznej z zasobów policyjnych. Statystyka policyjna jest niezwykle cennym źródłem wiedzy

20 Ibidem.

21 J. Bil, *Przestępczość zorganizowana w ujęciu historycznym oraz jej ewaluacja*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka Praktyka Refleksje” 2015, nr 20, s. 105, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje-r2015-t-n20/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje-r2015-t-n20-s88-106/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje-r2015-t-n20-s88-106.pdf [dostęp: 3.05.2021]; I. Kochman, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, „Rzeszowskie Studia Prawnicze” 2011, nr 1, s. 334, <https://www.wspia.eu/file/20335/30-KOCHMAN+IZABELA.pdf> [dostęp: 22.08.2019].

22 *Raport o stanie*, op.cit. s. 25.

23 Ibidem. Podobnie inny autor najpierw zalicza przestępstwa narkotykowe do przestępstw kryminalnych, aby kilka stron dalej stwierdzić, że trzy najgroźniejsze obszary przestępczości zorganizowanej to narkotykowa, kryminalna i ekonomiczna. Zob. J. Wójcik, *Główne problemy przestępczości w Polsce z początkiem XXI wieku*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie” 2011, nr 3, s. 8 i 16.

24 I. Kochman. op. cit., s. 334.

25 A. Marczyk, *Główne rodzaje przestępczości zorganizowanej*, „Security Economy & Law. Scientific Journal for Students and PhD. Candidates” 2013, t. 3, nr 2, s. 97-107.

26 *Raport o stanie bezpieczeństwa*, op. cit., s. 25 i nast., s. 85 i nast.

27 Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Zakamycze, Kraków 2002.

28 J. Wójcik, *Kryminologia. Współczesne aspekty*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, LEX.

29 J. Kwaśniewski, op. cit., s. 153.

o strukturze przestępczości ujawnionej, a zawarte w niej dane podlegają licznym analizom i opracowaniom³⁰. Nie można jednak zapominać, że jak każde inne źródło, powinna być traktowana krytycznie i z odpowiednią dozą sceptycyzmu. Dotyczy to zarówno prezentowanych rozmiarów przestępczości, jak i sposobu ich prezentacji – na przykład omawianego podziału przestępstw. Jak już wyżej wskazano, policja traktuje przyjętą przez siebie klasyfikację jako narzędzie metodyki własnej pracy i nie próbuje stosować jej przy wyjaśnianiu fenomenu przestępczości.

Z początku pojęcie to pojawiało się, gdy prezentowane były gromadzone przez policję dane statystyczne. Do takiego zakresu ogranicza stosowanie tego określenia Brunon Hołyst³¹. Autorzy sporadycznie omawiają samo pojęcie przestępczości kryminalnej i rzadko wypowiadają się o niej w oderwaniu od policyjnych źródeł.

Istotny wydaje się fakt, że przestępczość kryminalną za główny obiekt badań obierają przede wszystkim przedstawiciele innych niż kryminologia dyscyplin, takich jak geografia³², ekonomia i zarządzanie³³ czy też sami funkcjonariusze policji³⁴. Z oczywistych przyczyn można oczekiwać w takich publikacjach zmniejszonej dozy krytycyzmu wobec przyjętej klasyfikacji. Często też o przestępczości kryminalnej w średniowieczu i erze nowożytnej piszą historycy³⁵, mimo iż samo pojęcie narodziło się dopiero po wojnie. Żadna z tych prac nie podejmuje trudu wyjaśnienia czytelnikowi, co też kryje się za pojęciem przestępczości kryminalnej.

Z płaszczyzny literatury fachowej pojęcie przedostało się do dydaktyki i obecnie metody zwalczania przestępczości kryminalnej można poznać na przykład studiując bezpieczeństwo wewnętrzne na Politechnice Rzeszowskiej czy Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego³⁶. Przystępczość kryminalna to również osobny przedmiot nauczania na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim. Prowadzący zapowiadają „wprowadzenie w istotę oraz normatywne, socjologiczne i kryminologiczne rozumienie fenomenu przestępczości kryminalnej”³⁷.

W ten sposób przestępczość kryminalna staje się powoli osobnym przedmiotem badań kryminologicznych. Instrumentarium pojęciowe przyjęte początkowo na potrzeby klasyfikacji danych podlega utrwaleniu i rozpowszechnia się daleko poza początkowe ramy. Przystępczość kryminalna zaczyna „żyć własnym życiem”, pojawia się w klasyfikacjach przestępstw innych niż policyjny trójpodział. Krzysztof Gawkowski wyszczególnia przestępczość gospodarczą, kryminalną i inną, Maciej Duda – gospodarczą, kryminalną, drogową i narkotykową (łącznie niejako ogólny podział przestępstw z wybranymi szczegółowymi kategoriami przestępczości zorganizowanej)³⁸, Jerzy Wójcik – kryminalną, ekonomiczną, zorganizowaną i drogową³⁹.

Niewielka część autorów posługujących się przedmiotowym określeniem podejmuje próby określenia jego zakresu znaczeniowego. Zdecydowanie preferowane są definicje przez wyliczenie, często zresztą przykładowe. Tak czyni np. Jerzy Wójcik określając katalog przestępstw kryminalnych jako „praktycznie nieograniczony”,

30 J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Arche, Gdańsk 2007, s. 194.

31 B. Hołyst, *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 105, 134.

32 N. Sypion-Dutkowska, *Rozmieszczenie przestępstw w miastach na prawach powiatu w Polsce*, „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna” 2017, nr 38, s. 79-98.

33 M. Mocianko-Pawlak, *Bezpieczeństwo a poziom przestępczości w Polsce w latach 2007-2016*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2017, t. 50, nr 1, s. 215-230, <https://www.doi.org/10.18276/sip.2017.50/1-16>.

34 J. Rzymkowski, *Obraz zmian przestępczości na terenie województwa pomorskiego na przykładzie wybranych kategorii przestępstw*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2017, t. 11, nr 1, s. 237-250, <https://doi.org/10.34862/rbm.2017.1.15>; K. Czaplicka, *Przystępczość kryminalna przeciwko dobrom kultury w Polsce w latach 2013-2014*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2015, nr 1(82)-2(83), s. 94-98, https://stratyzabytkow.nimoz.pl/wp-content/uploads/2018/05/CBU_2015_1-2-s-94-98-CZAPLICKA.pdf [dostęp: 16.08.2019].

35 P. Klint, D. Wojtucki, *Przystępczość kryminalna w Europie Środkowej i Wschodniej w XVI-XVIII w.*, Księży Młyn Dom Wydawniczy Michał Koliński, Łódź 2017.

36 *Zwalczanie przestępczości* [syllabus], <https://usos.prz.edu.pl/kontroler.php?action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=ZB0-ZL%3EZP> [Dostęp: 16.08.2019]; *Zwalczanie przestępczości* [syllabus], [https://usosweb.uksw.edu.pl/kontroler.php?action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot\(prz_kod=WS-PO-BW-ZP\)](https://usosweb.uksw.edu.pl/kontroler.php?action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot(prz_kod=WS-PO-BW-ZP)) [dostęp: 25.08.2019].

37 *Przystępczość kryminalna* [syllabus], <https://usosweb.uwm.edu.pl/kontroler.php?action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=52S1-PKRY> [dostęp: 2.05.2021].

38 K. Gawkowski, *Przystępczość kryminalna w regionach*, „Przedsiębiorstwo Przyszłości” 2016, nr 3, s. 65; M. Duda, *Przystępczość z nienawiści*, *Studium kryminologiczne i prawnokarne*, UWM, Olsztyn 2016, s. 235.

39 J. Wójcik, *Kryminologia*, op cit.

obejmujący w szczególności czyny przeciwko życiu i mieniu⁴⁰. Krzysztof Gawkowski zauważa, że podział przestępstw na wyróżniający przestępstwa kryminalne nie wynika z systematyki kodeksowej i ukształtował się pod wpływem praktyki policyjnej⁴¹. Pogląd ten znajduje odzwierciedlenie w przedstawionym wyżej stanowisku, jakie zajęła w tej sprawie sama policja. Część autorów zwraca uwagę, że przestępczość kryminalna jest synonimem przestępczości pospolitej⁴². Pojawiają się stwierdzenia, że jest ona szczególnie dokuczliwa dla obywateli i ma duże przełożenie na ich poczucie bezpieczeństwa⁴³, bądź też odczuwalność dla społeczeństwa wynika z czynników statystycznych – stanowi ona 70% ogólnej liczby przestępstw⁴⁴.

Ten ostatni argument zasługuje na szczególną uwagę. Nie udało się jak dotąd wskazać jakiegokolwiek wspólnego mianownika łączącego czyny zbiorczo zdefiniowane jako przestępczość kryminalna. Pojęcie to jest konstruktem i tylko od woli definiującego zależy, jak szeroko zakreśli jego granice. W tym przypadku objęły one szeroki katalog czynów zabronionych, odpowiadający około 70% stwierdzonych rocznie przestępstw. Następnie „odnajduje” się jednak ów wspólny mianownik: jest nim właśnie powszechny charakter lub dolegliwość wynikająca z rozmiarów zjawiska. Te wynikają jednak wyłącznie z przyjętej definicji. Mamy do czynienia z poważnym błędem logicznym⁴⁵, który budzi szczególny niepokój, gdy ta powszechność i dolegliwość staje się podstawą do demonizowania przestępczości kryminalnej jako nadzwyczajnego zagrożenia wymagającego zdecydowanej reakcji ze strony organów ścigania.

W toku korespondencji z Maciejem Dudą, który wyklada przedmiot Przystępczość kryminalna na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim i pomógł w dotarciu do wielu cytowanych w niniejszej pracy źródeł, otrzymałem następującej treści szkic definicji: „[oznacza ona] najbardziej pospolitą i najbardziej dolegliwą dla obywateli formę przestępczości obejmującą m.in. przestępstwa i wykroczenia przeciwko życiu, zdrowiu, mieniu, wolności seksualnej, rodzinie, nietykalności cielesnej, porządkowi publicznemu”⁴⁶. Maciej Duda proponuje także nienumeratywne wyliczenie rozdziałów k.k. obejmujących najważniejsze przestępstwa kryminalne. Są to:

- rozdział XIX. Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (art. 148-162);
- rozdział XXIII. Przestępstwa przeciwko wolności (art. 189-193);
- rozdział XXV. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (art. 197-205);
- rozdział XXVI. Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece (art. 206-211);
- rozdział XXVII. Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej (art. 212-217);
- rozdział XXXII. Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu (art. 252-264a);
- rozdział XXXV. Przestępstwa przeciwko mieniu (art. 278-295);
- rozdział XXXVII. Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi (art. 310-316);

a ponadto, z kryminologicznego punktu widzenia także część wykroczeń, takich jak przepoławiony czyn kradzieży opisany w art. 119 k.w.⁴⁷

Cenne wydaje się w tym przypadku objęcie definicją również wykroczeń, dzięki czemu nabiera ona charakteru kryminologicznego i odrywa się od decyzji ustawodawcy o kryminalizacji jako przestępstwo lub wykroczenie. Trudno jednak uznać pospolity charakter i wysoką dolegliwość za właściwe kryterium wyszczególnienia omawianej kategorii przestępstw. Zawiera ona zarówno czyny „niepospolite” (z art. 252 k.k.

40 J. Wójcik, *Główne problemy*, op. cit., s. 16.

41 K. Gawkowski, op.cit., s. 65.

42 B. Kunicka-Michalska, *Przestępstwo pospolite*, [w:] E. Smoktunowicz (red.), *Wielka encyklopedia prawa*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2000, s. 810; M. Duda, op. cit., s. 235.

43 J. Rzymkowski, op. cit., s. 243.

44 M. Duda, op. cit., s. 235.

45 A. Porębski zwraca uwagę, iż jest to „ciekawa, bo pojęciowa, a nie argumentacyjna, odmiana tzw. *petitio principii*, czy też błędnego koła. Podstawą dla utworzenia (zdefiniowania) pojęcia staje się cecha, która możliwa jest do wywiedzenia dopiero, gdy pojęcie to już zostanie zdefiniowane – bez podstawy – w określonej formie”. Korespondencja prywatna z dnia 12.01.2020 r., przytoczona za zgodą cytowanego.

46 Korespondencja prywatna z dnia 20.08.2019 r., przytoczona za zgodą cytowanego.

47 Ibidem; art. 119 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, t.j. Dz.U. 2021 poz. 281, 720.

– wzięcie zakładnika, stwierdzone w 2016 r. tylko 22 razy), jak i w zasadzie nieszczególnie dolegliwe dla obywateli (*malum prohibitum* opisane w art. 201 k.k. – kazirodztwo).

Aż dwukrotnie przestępczość kryminalną definiuje Sławomir Żółtek. Przepęstwa kryminalne to te, które „dotyczą jądra prawa karnego” i cechują się znacznym natężeniem kryminalnym, w przeciwieństwie do przestępstw z dominującym elementem przewencyjnym⁴⁸. Niestety, nic nie wskazuje na to, aby kryminologia dysponowała współcześnie metodami pomiaru „kryminalnego natężenia”, toteż trudno w oparciu o taką definicję przestępstw kryminalnych zdecydować, co zalicza się do omawianej kategorii.

Definicje próbują przedstawić przestępczość kryminalną jako fenomen, który swoją naturą odróżnia się od ogółu pozostałych przestępstw. Zupełnie inaczej przedstawia funkcje omawianej klasyfikacji policja, która wprawdzie dostarcza naukowcom danych o rozmiarach przestępczości kryminalnej ale samo pojęcie traktuje jednak jako ułatwienie przydziału spraw poszczególnym komórkom organizacyjnym. Policjanci posługują się zupełnie innym, znacznie bardziej szczegółowym katalogiem przestępstw kryminalnych, a po drugie nie próbują opisać za jego pomocą zjawiska przestępczości. Pojęcie to ma zatem w literaturze kryminologicznej nie tylko całkiem inną funkcję, ale także odrębne, nieustalone jak dotąd znaczenie.

Wynikiem prób jego wyjaśnienia są niekiedy bardzo odbiegające od siebie definicje, co poddaje w wątpliwość walory poznawcze pojęcia. Trudno też stwierdzić, o czym piszą poszczególni używający go autorzy, gdy odrywa się ono od swego pierwotnego źródła – statystyki policyjnej. Jest tak zwłaszcza w pracach historycznych opisujących przestępczość kryminalną w okresach dziejów znacznie wyprzedzających pojawienie się statystyk przestępczości w ogóle.

Gdy z kolei w sposób sprawozdawczy pisze się o przestępczości kryminalnej w rozumieniu policyjnej statystyki, wówczas stanowi to jedynie opis metody pracy policji i obciążenia jej poszczególnych komórek. Wiedza ta nie jest *stricte* przedmiotem kryminologii i zalicza się do nauki o policji. Próby opisu pewnego wycinka zjawiska przestępczości za pomocą pojęcia przestępczości kryminalnej kłócą się z podstawową funkcją tego pojęcia. Powstało ono na wewnętrzne potrzeby policji i nigdy nie miało porządkować rzeczywistości w sposób przydatny dla celów naukowych.

3. Wszystko i nic – próba analizy semantycznej⁴⁹

Nie do końca wiadomo, co oznacza przestępczość kryminalna. Wiadomo za to, że jest pojęciem wieloznacznym. Ta wieloznaczność sama w sobie stanowi zarzut, zwłaszcza, gdy pojęcie pojawia się w treści aktów prawnych. Słowo kryminalny jest wyrazem obcym i pochodzi od łacińskiego przymiotnika *criminalis*, ten zaś od *crimen*, czyli m.in. „czyn karygodny, przestępstwo, występki, zbrodnia”⁵⁰. *Criminalis* oznacza przy tym nie tyle przestępczy (to znaczenie ma raczej przymiotnik *criminosus*), co karny, dotyczący prawa karnego (przykł. *Constitutio Criminalis Carolina*, czyli ustawa karna) i jest fachowym określeniem prawniczym⁵¹. Łaciński rdzeń obecny jest także w nieużywanych już na co dzień w polszczyźnie synonimach słowa przestępstwo, takich jak kryminał lub *krymen*⁵².

Według dostępnych słowników języka polskiego przymiotnik kryminalny oznacza tyle co „przestępczy, związany z popełnieniem przestępstwa”⁵³, „odnoszący się do przestępstwa”⁵⁴, lub „odnoszący się do

48 S. Żółtek, *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 122.

49 Punkt niniejszy z racji na przyjętą metodologię dotyczy pojęcia przestępczość kryminalna na głównych polach jego użycia: w statystyce przestępczości i literaturze fachowej. Nieco inaczej należy rozumieć je w języku potocznym i w prawie pozytywnym, gdzie występuje niezależnie. Nie wiadomo do końca, co oznacza przestępczość kryminalna. Wiadomo za to, że jest pojęciem wieloznacznym. Ta wieloznaczność stanowi sama przez się zarzut, zwłaszcza, gdy pojawia się ono w treści aktów prawnych. Z tego też powodu jego znaczenie na pozostałych polach zostanie pokrótce omówione w dalszych rozdziałach.

50 E. Sobol (red.), *Słownik Wyrazów Obcych. Wydanie Nowe*, PWN, Warszawa 1998, s. 614, M. Plezia, *Słownik Łacińsko-Polski*, t. 1, PWN, Warszawa 1998, s. 793.

51 Ibidem.

52 W. Doroszewski (red.), *Słownik Języka Polskiego*, t. III, PWN, Warszawa 1964, s. 1194-1195.

53 S. Dubisz (red.), *Uniwersalny Słownik Języka Polskiego*, t. II, PWN, Warszawa 2003, s. 327.

54 E. Sobol (red.), op.cit., s. 614.

przestępstw pospolitych⁵⁵. Ostatni przykład zdaje się uwzględniać użycie w kontekście wybranej grupy przestępstw, a zarazem wskazywać alternatywne i mniej problematyczne określenie. O samym przestępstwie pospolitym pisze zresztą Barbara Kunicka-Michalska: „zwane inaczej, choć nieprecyzyjnie, kryminalnym”⁵⁶.

Niezależnie od wyboru słownikowej definicji przestępstwa i słowa „kryminalny, w każdym przypadku sformułowanie „przestępczość kryminalna” zawiera pewną nadwyżkę znaczeniową. Jest to bowiem albo przestępczość odnosząca się do przestępczości pospolitej (czyli podkategorii przestępczości) albo przestępczość odnosząca się do prawa karnego (czyli dziedziny przestępczości właśnie poświęconej) albo po prostu przestępczość przestępcza. Ten eksperyment przeprowadzić można również w przeciwnym kierunku; używając archaicznych synonimów słowa przestępstwo (krymen kryminalny, kryminal kryminalny), czy też tłumacząc na język angielski (*criminal crime*). Ten ostatni przykład doskonale ujawnia bezsens omawianego pojęcia i jest o tyle autentyczny, że pojawił się w tłumaczeniu abstraktu jednego z polskich opracowań dotyczących rozmieszczenia m.in. przestępczości kryminalnej⁵⁷.

Wyrażenie zawierające zbędne elementy określa się w językoznawstwie pleonazmem lub tautologią. W zależności od przyjętej definicji oba te pojęcia mogą być jedno- lub bliskoznaczne⁵⁸. W przypadku redundancji znaczeniowej mowa jest o pleonazmie semantycznym. Danuta Buttler określa pleonazm jako „związek wyrazowy, w którym treść określenia jest oczywista, wynika z samej natury przedmiotu”⁵⁹. Tautologiczny charakter przestępczości kryminalnej nie umknął uwagi badaczy, również po części autorów posługujących się nim⁶⁰. Określeniem jest w tym przypadku przymiotnik kryminalny, przedmiotem – przestępstwo. Pleonazm taki ma charakter rzeczownikowy⁶¹. Jego genezy można upatrywać w odmiennej etymologii; jednoznaczność przedmiotu i określenia nie jest tak ewidentna, gdy jedno ze słów stanowi wyraz obcy⁶².

Zanim pleonazmem zajęło się językoznawstwo, był przedmiotem rozważań filozoficznych. Arystoteles uważał go za co do zasady niedopuszczalny, usprawiedliwiony jedynie przez *licentiam poeticam*. Pisał też o stosowaniu tautologii w retoryce: „czynią to zazwyczaj ludzie, kiedy nie mają nic do powiedzenia, ale udają, że chcą coś powiedzieć”⁶³. Obecnie specjaliści od języka uznają pleonazm za normalne zjawisko w mowie potocznej i zwracają uwagę na szereg funkcji, jakie może pełnić⁶⁴. Omówieniu tych funkcji w przypadku „przestępczości kryminalnej” poświęcony jest kolejny rozdział niniejszej pracy.

Czysto językowa wykładnia pojęcia przestępczość kryminalna prowadzi zatem do następującej rekapitulacji: przestępczość kryminalna jest to przestępczość w ogóle, a przestępstwo kryminalne to każde przestępstwo. Pomijając figury retoryczne takie jak „przestępstwo moralne” czy „ornament jako przestępstwo” Adolfa Loosa, nie istnieją przestępstwa niekryminalne – te stanowiłyby oksymoron. Każde przestępstwo jest

55 W. Doroszewski (red.), op. cit., s. 1194.

56 B. Kunicka-Michalska, op. cit., s. 810.

57 S. Mordwa, „Struktura i typologia przestrzenna przestępczości w Polsce – przykład wykorzystania walidacji liczby skupień w metodzie k-średnich”, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica” 2012, nr 12, s. 109.

58 L. Polkowska, „Funkcje tautologii i pleonazmów we współczesnych wypowiedziach perswazyjnych”, „Poradnik Językowy” 2007, nr 9, s. 46-47. Według C. Lehmana tautologia ma miejsce wtedy, gdy stosunkiem znaczeniowym (*semantic relation*) jest synonimiczność (*synonymy*), pleonazm występuje z kolei tam, gdzie jeden z członów implikuje inny. Omawiane pojęcie jest w języku polskim albo tautologią (przyjmując że „kryminalny” to inaczej „przestępczy”) albo pleonazmem (przy założeniu, że „kryminalny” oznacza „odnoszący się pod przestępczości pospolitej” lub „odnoszący się do prawa karnego”). C. Lehman, *Pleonasm and hypercharacterization*, „Yearbook of Morphology” 2005, s. 134.

59 D. Buttler, *Źródła redundancji językowej*, „Prace Filologiczne” 1971, t. 21, s. 253-254.

60 M. Duda, op. cit., s. 235; L. Wilk, „Kryminalne” aspekty przestępczości podatkowej, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXI, s. 209, <https://doi.org/10.7420/AK2009I;J>; J. Kwaśniewski, op.cit., s. 153.

61 C. Lehman, op.cit., s. 133.

62 Dlatego „masło maślane” używane jest jedynie żartobliwie, podczas gdy z powagą mówimy o demokracji ludowej (*δημοκρατία* – gr. rządu ludu), rzecze Rio Grande (*Rio* – hiszp. rzeka) czy w końcu przestępstwie kryminalnym. Dokładniej zjawisko to opisuje G. Zuckerman, *Language Contact and Lexical Enrichment in Israeli Hebrew*, Palgrave Studies in Language History and Language Change, Palgrave Macmillan, London 2003, s. 138.

63 Arystoteles, *Retoryka*, PWN, Warszawa 2004. Za: L. Polkowska, op.cit., s. 48.

64 C. Lehman, op. cit., s. 130-144; L. Polkowska, op.cit., s. 52.

przestępcze i związane z prawem karnym. Językowa wykładnia pojęcia zawodzi – jego znaczenia należy poszukiwać w tekstach specjalistycznych.

Aby dostrzec kolejny mankament terminu przestępczość kryminalna warto przywołać raz jeszcze zarzut zbędnej złożoności językowej. Przymiotnik „kryminalny”, jako wyraz obcy⁶⁵, maskuje nadwyżkę znaczeniową omawianego pojęcia, ewidentną po jego przetłumaczeniu⁶⁶. Znajomość języka łacińskiego, z którego wywodzi się to słowo⁶⁷ jest już obecnie wyraźnie ograniczona w środowisku prawniczym czy akademickim. Sprawia to, że sformułowania przestępczość kryminalna używa się w sposób automatyczny, nawet gdy nie jest oczywiste, co dokładnie ono oznacza. Tym samym, użycie omawianego pojęcia utrudnia odbiorcy czytanie ze zrozumieniem i negatywnie wpływa na przejrzystość tekstu. Jerzy Kwaśniewski w swoim krytycznym opracowaniu wskazuje, że makaronizmy i obcojęzyczne kalki utrudniają zrozumienie stosowanych pojęć⁶⁸. Jest to istotne pod kątem przekazywania wiedzy o przestępczości studentom uczelni wyższych a także publicznego udostępniania statystyk policyjnych objętych konstytucyjnym prawem dostępu do informacji publicznej⁶⁹.

Na koniec można jeszcze wspomnieć o obecności sformułowania w mowie potocznej⁷⁰. Jego przykłady ustalono w oparciu o proste badanie przy użyciu popularnej wyszukiwarki internetowej. Polacy posługują się tym sformulowaniem m.in. na forach⁷¹. Za każdym razem kontekst wypowiedzi wskazuje na przestępstwo w ogóle, toteż w użyciu przez laików przestępczość kryminalna nie jest przeciwstawiana drogowej czy gospodarczej, ewentualnie jest rozumiana jako przestępczość szczególnie ciężka⁷². Użycie pleonazmu podkreśla daną cechę (patrz poniżej) lub wynika z niewiedzy mówiącego, który, nie będąc pewien znaczenia używanych słów, doprecyzowuje je i przedstawia opisowo poprzez dodanie elementów redundantnych⁷³. W tym przypadku „kryminalny” ma sugerować, że chodzi o przestępstwo w rozumieniu prawa karnego, mimo że inne po prostu nie istnieją.

4. Przestępczość kryminalna – jak jednych stygmatyzuje, innych rozgrzesza, a wszystkich wprowadza w błąd

Podsumowując powyższe rozważania należy stwierdzić, że pojęcie „przestępczość kryminalna” jest metodologicznie bezużyteczne, pokraczne językowo i oparte na mglistych, nacechowanych emocjonalnie skojarzeniach. Nie porządkuje ono również rzeczywistości społecznej ani prawnej w konsekwentny sposób. Poniżej postaram się przedstawić przykłady świadczące, że poza brakiem poznawczej wartości dodanej, stosowanie omawianego pojęcia wiąże się z kilkoma dodatkowymi problemami. Są one znacznie istotniejsze

65 E. Sobol (red.), op. cit., s. 614.

66 Samo sformułowanie powstać musiało przez niezrozumienie, co tak naprawdę oznacza przymiotnik „kryminalny”.

67 Ibidem.

68 J. Kwaśniewski, op.cit., s. 152.

69 Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Komendanta Rejonowego Policji w Warszawie z 7 stycznia 2019 r., <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20Biura%20RPO%20do%20komendy%20policji%20w%20sprawie%20informacji%20publicznej.pdf> [dostęp: 22.08.2019].

70 J. Kwaśniewski, op. cit., s. 153.

71 *Aresztowania za przestępstwa kryminalne w czasie okupacji Częstochowy*, <https://www.genealodzy.czestochowa.pl/forum/forum-ogolne/6352-aresztowania-za-przestepstwa-kryminalne-w-czasie-okupacji-czestochowy> [dostęp: 16.08.2019].

72 Jeden z użytkowników portalu Brainly.pl zadał pytanie [pisownia oryginalna]: „Co to jest przestępczość kryminalna, jej rodzaje i cech proszę wyjaśnić tylko nie kopiować z internetu”. Udzielenia pouczającej odpowiedzi podejmuje się inny użytkownik posiadający rangę „eksperta”: „Przestępczość kryminalna – oznacza ciężkie wykroczenie, złamanie kodeksu prawnego obowiązującego w danym państwie. Cechuje się między innymi wysoką szkodliwością, ciężkimi sankcjami (najczęściej długoletnim więzieniem). Co ciekawe przestępstwo kryminalne a terroryzm w kodeksie prawnym przewijają się jako dwa odrębne od siebie czyny.” *Co to jest przestępczość kryminalna, jej rodzaje i cech!*, <https://brainly.pl/zadanie/200525> [dostęp: 16.08.2019]. Pozostaje tylko życzyć sobie, aby to tautologiczne sformułowanie pozostało jedynie domeną dociekań prowadzonych na tym poziomie wtajemniczenia i nie rozpowszechniało się w literaturze naukowej.

73 C. Lehman, op. cit., s. 130 i nast.

niz samo zagadnienie poprawności językowej, które można w drodze kompromisu pominąć, jak w tym przypadku postuluje Leszek Wilk⁷⁴.

W pierwszej kolejności warto zadać sobie pytanie o źródła redundancji pojęciowej w sformułowaniu przestępczość kryminalna. Christian Lehman podkreśla, że pleonazm, choć zawiera element nie wnoszący niczego do pozostałej treści przekazu, nie jest zabiegiem *per se* bezcelowym⁷⁵. Pleonazm stosujemy m. in. aby dać wyraz intensywności danej cechy. Kryminalny charakter czynu jest jednak zmienną zero-jedynkową, jedynie w przypadku penalizacji można mówić o stopniu jej intensywności⁷⁶. Tym samym szczególnie mocno wybrzmiewa emocjonalny, oparty na stereotypach i skojarzeniach charakter redundancji pojęciowej w sformułowaniu przestępczość kryminalna. Podwójne wyrażenie cechy przestępczości sugeruje dodatkowe potępienie, stygmatyzację i ma na celu przywołanie przez odbiorcę negatywnych obrazów związanych z tymi oboma, jednoznacznymi przecież w warstwie językowej wyrażeniami. Bardzo dobrym przykładem są utrzymane w nienawistnym lub tabloidowym tonie nagłówki: „Czy członkowie Pussy Riot [...] popełnili przestępstwo kryminalne?”⁷⁷, „Żydowska przestępczość kryminalna w Wojsku Polskim”⁷⁸, „Uchodźcy niosą do Europy groźną przestępczość kryminalną”⁷⁹. W artykule redaktora Jana Bodakowskiego na portalu Fronda.pl czytamy: „W kosmosie popełniono pierwsze przestępstwo kryminalne. Co ciekawe pierwszą osobą, która popełniła przestępstwo w kosmosie, jest amerykańska lesbijka Anne McClaine”⁸⁰. TVP Info podaje, że w Niemczech „wśród nowo przybyłych imigrantów [...] nastąpił wzrost przestępstw kryminalnych i to o ponad połowę”⁸¹. W tyle za mediami nie pozostają politycy. Zbigniew Ziobro, krytykując „kastowe myślenie sędziów”, żąda by „w sytuacji gdy zachodzi podejrzenie popełnienia przestępstwa kryminalnego przez sędziego, sprawy były bardzo szybko rozstrzygane”⁸².

Ukryte intencje autorów wyżej wymienionych tekstów można wywieść z dwóch kolejnych funkcji pleonazmu. Po pierwsze, zwiększa on prawdopodobieństwo dostrzeżenia elementu przez odbiorcę⁸³. Jest to istotne w przypadku przekazów medialnych, które nieustannie konkurują o uwagę swoich adresatów. Tematyka kryminalna łatwo tę uwagę przykuwa, toteż należy do najczęstszych tematów poruszanych na łamach tabloidów⁸⁴. Podkreślenie, że artykuł dotyczy przestępstwa, może być skuteczną metodą walki o czytelnika. Po drugie, pleonazm służy do amplifikacji (powiększenia) tematu w wypowiedziach perswazyjnych; bardzo często w wypowiedziach takich powtarza się element negatywny celem osiągnięcia pożądanego reakcji emocjonalnej i ukształtowania postaw odbiorców⁸⁵. Pleonazm paradoksalnie podnosi

74 L. Wilk, op. cit., s. 209.

75 C. Lehman, op.cit., s. 134.

76 Por. L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, PWN, Warszawa 1990, s. 9.

77 Oczywiście powinno być „członkinie” gdyż mowa o kobietach zaangażowanych w działania organizacji. *Czy członkowie Pussy Riot, którzy przerwali finał mundialu popełnili przestępstwo o charakterze kryminalnym?*, <https://www.antyradio.pl/Muzyka/Rock-News/Mundial-Poza-Boiskiem-Czy-czlonkowie-Pussy-Riot-ktorzy-przerwali-final-mundialu-popelnili-przestepstwo-o-charakterze-kryminalnym-24185> [dostęp: 18.08.2019].

78 *Żydowska przestępczość kryminalna w Wojsku Polskim*, <https://www.jhi.pl/publikacje/34> [dostęp: 18.08.2019].

79 Artykuł został usunięty ze strony internetowej podczas przygotowania niniejszej pracy. Niestety (lub raczej na szczęście) nie jest możliwe jego odtworzenie i podanie aktywnego odnośnika.

80 J. Bodakowski, *Pierwsze przestępstwo w kosmosie popełniła lesbijka na szkodę swojej „żony”, której chce zabrać synka*, <https://www.fronda.pl/a/bodakowski-pierwsze-przestepstwo-w-kosmosie-popelnila-lesbijka-na-szkode-swojej-zony-ktorej-chce-zabrac-synka,132026.html> [dostęp: 28.08.2019].

81 *Imigranci w Niemczech coraz większym zagrożeniem*, <https://www.tvp.info/30068431/imigranci-w-niemczech-coraz-wiekszym-zagrozeniem-rosnie-przestepczosc> [dostęp: 18.08.2019].

82 K. Sobczak, *Minister osądza sędziego – będzie pozew*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/minister-ziobro-o-sedzim-laczewskim-bedzie-pozew,396614.html> [dostęp: 5.08.2019].

83 L. Polkowska, op.cit., s. 48.

84 R. Reiner, S. Livingstone, J. Allen, *From law and order to lynch mobs: crime news since the second world war*, [w:] P. Mason (red.), *Criminal Visions: Media Representations of Crime and Justice*, Willan, Portland 2003, s. 13-32. Za: J. Pollack, C. Kubrin, *Crime in the news: how crimes, offenders and victims are portrayed in the media*, „Journal of Criminal Justice and Popular Culture” 2007, t. 14, nr 1, s. 60, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2028162 [dostęp: 3.05.2021].

85 L. Polkowska, op.cit., s. 48.

wiarygodność, nadaje wypowiedzi wzniosły charakter, mimo iż w istocie ukrywa niedostatki treści⁸⁶. Termin „przestępczość kryminalna” łatwiej zaabsorbuje uwagę czytelników portalu TVP Info, którzy zrozumieją powagę problemu (w końcu nie chodzi o „jakieś tam” przestępstwa, ale „przestępstwa kryminalne”) i przyjmą adekwatną (czytaj: wrogą) postawę wobec obwinianych imigrantów.

Już Zygmunt Freud zauważył, jak błędy w mowie i absurdalne wyrażenia odzwierciedlają ukryte intencje i głębokie przekonania mówiących⁸⁷. Głównym zagrożeniem związanym ze stosowaniem omawianego pojęcia jest, zamierzone lub nie, wartościowanie różnych rodzajów przestępczości w sposób niezależny od ustawodawcy. „Przestępstwo przestępcze” wydaje się być bowiem „bardziej przestępcze” niż zwykłe przestępstwo. Poprzez powtórzenie w nazwie elementu kryminalnego, obecnego przecież już w samym słowie przestępstwo, tworzy się wrażenie, iż przestępstwa zdefiniowane *expressis verbis* przez cechę przestępczości są przestępstwami „właściwymi”. Na zasadzie binarnej opozycji daje się zatem wyszczególnić grupę przestępstw niewłaściwych (niekryminalnych, nieprzestępczych, a może nawet nie-przestępców?).

Ta gra skojarzeń jest o tyle istotna, że oddala lub przybliża sprawcę do stereotypu przestępcy. Słowa, jakimi określamy pewne grupy sprawców przestępstw, często nie są neutralne, niosą emocje i piętnują⁸⁸. Uznanie kogoś za przestępcę równa się opatrzeniu go stygmatyzującą etykietą. Jest ona bolesna dla samego sprawcy, który zaczyna z nią się identyfikować⁸⁹, a do tego stawia go poza marginesem społeczeństwa i naraża na wrogość oraz podejrzliwość otaczającej „moralnej większości”. Sprawca jest odtąd uznany za dewianta i postrzegany przez pryzmat negatywnego wyobrażenia o przestępcy⁹⁰.

Tymczasem istnieją grupy sprawców przejawiających tendencje do kwestionowania otrzymanej etykiety. Jest to szczególnie częste u skazanych w „białych kołnierzykach”, znacznie odbiegających od stereotypowego obrazu przestępcy a zarazem nierzadko winnych nadużyć o niewspółmiernie większych konsekwencjach⁹¹. Osadzeni w amerykańskim więzieniu rozmówcy Michaela Bensona otwarcie dzielili współwięźniów na „ludzi takich jak ja” (*people like me*) i „tych kryminalistów” (*those criminals*)⁹². Edwin Sutherland pyta: „czy przestępstwa białych kołnierzyków są przestępstwami?”⁹³. Co jednak, jeśli spojrzeć na tę narrację z perspektywy sprzed dokonania czynu? Zaprzeczanie kryminalnego charakteru może sprzyjać neutralizacji poczucia moralnego obowiązku i ułatwiać pokonanie wewnętrznych oporów przed popełnieniem przestępstwa⁹⁴. Przypomnijmy, że przestępczość gospodarcza (a więc m.in. czyny „białych kołnierzyków”) to według klasyfikacji policyjnej kategoria zewnętrzna wobec przestępczości kryminalnej (a więc, jak ustaliliśmy: właściwej).

Przestępstwa drogowe i gospodarcze są tak samo „kryminalne” jak pozostałe. Samo tylko przekraczanie dozwolonej prędkości było w 2018 r. przyczyną 786 wypadków ze skutkiem śmiertelnym⁹⁵. Zginęło w nich znacznie więcej osób niż wskutek wszystkich stwierdzonych przez policję zabójstw⁹⁶. Podobnie

86 Ibidem, s. 51.

87 Z. Freud, *Psychopatologia życia codziennego; Marzenia senne*, PWN, Warszawa 1987 – w szczególności rozdziały V, VI, IX, XII.

88 M. Płatek, *Kreowanie „groźnych, niebezpiecznych i złych”*, „Archiwum Kryminologii” 2019, t. XXI, nr 1, s. 126, <https://doi.org/10.7420/AK2019D>.

89 E. Goffman, *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, tłum. J. Tokarska-Bakir, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, s. 77-145. Za: M. Płatek, op. cit., s. 127.

90 E.M. Shur, *Labelling Deviant Behavior*, Harper and Row, Englewood 1971. Za: Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, op. cit., s. 139.

91 B.K. Payne, *Effects on white-collar defendants of criminal justice attention and sanctions*, [w:] S. Van Slyke, M. Benson, F. Cullen, *The Oxford Handbook of White Collar Crime*, OUP, Oxford 2016, s. 609, <https://www.doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199925513.013.29>.

92 M. Benson, F. Cullen, *The special sensitivity of white-collar offenders to prison: A critique and research agenda*, „Journal of Criminal Justice” 1988, t. 16, nr 3, s. 207-215.

93 E. Sutherland, *Is “white collar crime” crime?*, „American Sociological Review” 1944, nr 2, s. 132-139.

94 M. Benson, *Denying the guilty mind. Accounting for involvement in white-collar crime*, „Criminology” 1985, t. 23, nr 4, s. 583 i nast., <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1985.tb00365.x>; G. Sykes, D. Matza, *Techniques of neutralization. A theory of delinquency*, „American Sociological Review” 1957, t. 22, nr 6, s. 664-670. Za: M. Płatek, op. cit., s. 154.

95 *Zabójstwo (art. 148)*, <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno/63411,Zabojstwo-art-148.html> [dostęp: 22.08.2019].

96 *Wypadki Drogowe w Polsce w 2017 r.*, KGP Biuro Ruchu Drogowego, Warszawa 2018, s. 24.

przestępstwa gospodarcze mają szczególnie ciężkie konsekwencje dla swoich ofiar, co pokazała słynna sprawa producentów leku Thalidomid⁹⁷. Bywają równie dotkliwe, co tak zwane przestępstwa kryminalne – około 30% pokrzywdzonych w aferze Enron Corporation doświadczyło traumy charakterystycznej dla ofiar czynów z użyciem przemocy⁹⁸. Konsekwencje obu „niekryminalnych” rodzajów przestępczości są powszechne, doświadczamy ich, płacąc coraz wyższe kwoty ubezpieczenia pojazdów lub oddychając zanieczyszczonym powietrzem⁹⁹. Często czyny te popełniane są z niskich pobudek – bezwzględnej chęci zysku czy pogardy dla bezpieczeństwa innych uczestników ruchu drogowego. Żadna z przywołanych definicji przestępczości kryminalnej nie wskazuje obiektywnych i relewantnych kryteriów odróżniających ją w istotny sposób od dwóch pozostałych kategorii.

W istocie autorzy omawianego podziału nieświadomie utrwalają schemat różnicowania sprawców czynów, które zostały jednakowo skryminalizowane przez ustawodawcę. „Prawdziwymi” przestępstwami są czyny charakterystyczne dla osób wykluczonych, najbardziej opresjonowanych przez prawo karne. Zachowania osób uboższych z łatwością zostają uznane za niewłaściwe i poddane kontroli aparatu państwowego¹⁰⁰. Oddziela się od nich czyny „białych kołnierzyków” popełniane przez przedstawicieli klasy średniej oraz przestępstwa drogowe, charakteryzujące się szerokim przekrojem społecznym grupy sprawców¹⁰¹. Ci nie otrzymują bowiem wartościującej łatki kryminalisty (czyli zapewne właśnie sprawcy przestępstwa kryminalnego). Mimo, że ustawa sprawia wrażenie obiektywności i traktuje wszystkie trzy kategorie jako „pełnoprawne” przestępstwa, organy stosujące prawo podchodzą do nich w inny sposób, czego wyrazem może być chociażby niefortunna klasyfikacja stosowana przez policję.

Takie stronnice traktowanie osiąga swój punkt krytyczny w wyroku jednego z sądów rejonowych na zachodzie Polski. W uzasadnieniu wyroku, w którym orzeczono wobec sprawcy groźnego wypadku drogowego karę z warunkowym zawieszeniem wykonania, przeczytać można: „oskarżony nie jest osobą zdemoralizowaną – sprawcą przestępstw kryminalnych, by konieczne do realizacji celów postępowania było jego karanie”¹⁰². Można zadać sobie pytanie: czy zdaniem sądu myślnik w powyższym zdaniu można zastąpić znakiem równości? A także: skoro na karę zasługują tylko przestępcy „kryminalni”, to czemu służą przepisy prawa karnego gospodarczego czy drogowego?

Co jest zatem wspólnym mianownikiem omawianej kategorii? Można poszukiwać go u źródeł, w policyjnej genealogii pojęcia. Z praktycznego punktu widzenia prewencja i ściganie przestępstw kryminalnych wyraźnie różni się od specjalistycznych metod stosowanych w wydziałach ruchu drogowego i wydziałach powołanych do walki z przestępczością gospodarczą¹⁰³. Na obecną chwilę taka definicja okazuje się niewystarczająca, gdyż sformułowanie przeniknęło do publikacji naukowych, mowy potocznej i dziennikarstwa. Wyjaśnienie istoty pojęcia przestępczość kryminalna wymaga odnalezienia głębszych przyczyn jego stosowania. Przestępstwami kryminalnymi są te należące do ogólnych kategorii czynów najbardziej kojarzonych z przestępczością, odpowiadające wyobrażeniu o przestępstwie, ale także o przestępcy. Sprawcą przestępstwa kryminalnego musi być zatem, przynajmniej z reguły, człowiek opatrzony etykietą przestępcy, kryminalista. Przestępstwa

97 N. Vargesson, *Thalidomide-induced teratogenesis: History and mechanisms*, „Birth Defects Research. Part C: Embryo Today: Reviews” 2015, t. 105, nr 2, s. 140-141, <https://www.doi.org/10.1002/bdrc.21096>.

98 D. Nelken, *White-collar and corporate crime*, [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), *The Oxford Handbook of Criminology*, OUP, Oxford 2012, s. 626.

99 R. Katz, *Environmental pollution: corporate crime and cancer mortality*, „Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice” 2012, t. 15, nr 1, s. 97-125; A. Popiolek, *Ile to kosztuje i czemu tak drogo. Ubezpieczenie OC*, <http://wyborcza.biz/biznes/1,147582,21199242,ile-to-kosztuje-i-dlaczego-tak-drogo-ubezpieczenie-oc.html?disableRedirects=true> [dostęp: 22.08.2019].

100 H. Becker, *Outsiders. Studies in Sociology of Deviance*, The Free Press of Glencoe, New York 1963. Za: W. Klaus, *Kryminologia krytyczna*, [w:] E. Drzazga, M. Grzyb, *Nowe nurty w kryminologii*, Scholar, Warszawa 2018, s. 90.

101 R. Quinney zauważa zresztą, że część czynów w ruchu drogowym została skryminalizowana dopiero, gdy transport samochodowy upowszechnił się również w niższych warstwach społecznych i przestał być domeną osób zamożnych. R. Quinney, *The Social Reality of Crime*, Routledge, Boston 1970, s. 16-18.

102 Wyrok SR w Wałbrzychu z 23 marca 2015 r., III K 1021/14, LEX 1863760.

103 K. Gawkowski, op. cit., s. 65.

kryminalne to z grubsza te najdłużej skryminalizowane, z których przestępnością zdążyliśmy się już oswoić. Przepęstwa kryminalne to, innymi słowy, przestępstwa, o których czytamy w powieściach kryminalnych.

Takie rozumienie nie może dotyczyć jednak każdego z czynów zabronionych opisanych jako przestępstwo kryminalne. Należą do nich także zachowania skryminalizowane całkiem niedawno. Propagowanie pedofilii (art. 200b k.k.) jest karane od niecałych 10 lat, jednak wpisuje się w ogólne wyobrażenie o przestępczości seksualnej. Istotny jest fakt przynależności do pewnej kategorii nadrzędnej, która już jako odrębna całość spełnia „kryminalne” wymagania. I tak sprawcy przestępstw z rozdziału XXXV k.k. to „oszuści” i „złodzieje”. Na podstawie przepisów rozdziału XXV karzemy „zbozczeńców” a ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii kryminalizuje czyny „ćpunów”, „dealerów” czy „gangsterów”.

Argumentów za powyższym rozumieniem omawianego pojęcia dostarczają badania empiryczne prowadzone w Stanach Zjednoczonych. Przepęstwami najczęściej kojarzonymi ze słowem *criminal* są morderstwo, rozbój i zgwałcenie¹⁰⁴. Wyobrażenie o przestępcy w ogóle zazwyczaj odpowiada statystycznym cechom sprawców przestępstw z użyciem przemocy i drobnych czynów przeciwko mieniu: są niewydurowani, niezadbani, nie panują nad emocjami¹⁰⁵. Są kojarzeni z alkoholizmem, życiem „na socjalu”, nową imigracją¹⁰⁶. Stereotypowy przestępca widnieje w zbiorowym wyobrażeniu w kombinezonie sportowym, czapce „z daszkiem” i podkoszulku bez rękawa¹⁰⁷. Tak ubiera się zmarginalizowana młodzież (sprawcy przestępstw kryminalnych), ale nie „białe kołnierzyki” (przestępcy gospodarczy) czy członkowie szeroko rozumianej klasy średniej podróżujący samochodem (niekiedy skazywani za przestępstwa drogowe). Respondenci polskich badań zapytani o stereotyp skazanego odpowiadali: bandyta, niezaradny życiowo, pochodzący z patologicznego środowiska, z niskim wykształceniem, bezrobotny i nieczuły¹⁰⁸. Z pewnością nie jest to charakterystyka przypadkowego sprawcy wypadku drogowego ani menadżera wykorzystującego w prywatnym celu poufne informacje służbowe.

Wydzieliliśmy zatem kategorię przestępstw kryminalnych dla sprawców, którzy w statystycznej większości odpowiadają naszemu wyobrażeniu przestępcy. Badania stereotypu przestępcy potwierdzają to, co wynika z semantycznej analizy pojęcia: przestępstwa kryminalne to przestępstwa „właściwe”. Czyny nieodpowiadające temu wyobrażeniu i popełniane częściej przez „nietypowych” sprawców należą do osobnych kategorii i są ściągane rzadziej oraz karane mniej surowo.

5. Czy przestępczość kryminalna wymaga definicji legalnej?

Przestępczość kryminalna nie pojawiła się dotychczas w aktach prawa krajowego rangi ustawowej, za wyjątkiem bardzo ogólnej normy zadaniowej z art. 23 prawa o prokuraturze¹⁰⁹. Zdaje się, że przepis ten posługuje się kolejną klasyfikacją przestępstw, gdyż obok przestępstw kryminalnych wymienia skarbowe i finansowe. O ile można rozumieć wówczas przestępstwa kryminalne jako nienależące do prawa karnego skarbowego (na zasadzie dychotomii: prawo karne powszechne i prawo karne skarbowe¹¹⁰), o tyle trudno znaleźć miejsce na trzecią kategorię, jaką stanowi w rozumieniu ustawodawcy przestępczość finansowa. Rozwikłanie tej zagadki pozostaje wewnętrznym zadaniem prokuratury, która sama decyduje o przydziale spraw poszczególnym jej jednostkom organizacyjnym.

Znacznie chętniej o przestępczości kryminalnej piszą sędziowie w uzasadnieniach wyroków i postanowień. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie ubolewa nad rozpowszechnieniem przestępczości

104 M. Maclin, V. Herrera, *The criminal stereotype*, „North American Journal of Psychology” 2006, t. 8, nr 2, s. 200.

105 J. Reed, R. Reed, *Status, images and consequences. Once a criminal, always a criminal*, „Sociology and Social Research” 1973, t. 57, nr 4, s. 464.

106 E. Madriz, *Images of criminals and victims. A study of women's fear and social control*, „Gender and Society”, 1997, nr 11, t. 3, *passim*.

107 M. Maclin, V. Herrera, *op.cit.*, s. 200.

108 K. Pawelek, *Powrót więźniów do społeczeństwa nie jest łatwy*, [w:] S. Przybyliński (red.), *Niebanalny wymiar resocjalizacji penitencjarnej*, Wydawnictwo Akapit, Toruń 2010, s. 162-163.

109 art. 23 § 2 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, t.j. Dz.U. 2021 poz. 66.

110 L. Wilk, *op. cit.*, s. 210.

kryminalnej na terenie Czeczenii¹¹¹, Sąd Najwyższy docenia rolę instytucji świadka anonimowego w reakcji na przestępczość kryminalną¹¹², zaś Trybunał Konstytucyjny zwraca uwagę na objęcie ustawą lustracyjną również funkcjonariuszy zajmujących się zwalczaniem przestępczości kryminalnej¹¹³. Patrząc przez pryzmat opisanych w rozdziale poprzednim implikacji omawianego pojęcia, można wyrazić zaniepokojenie sposobem, w jaki najwyższe organy władzy sądowniczej myślą o sprawcach poszczególnych kategorii przestępstw. Pełny wyraz dzielenia przestępców na „właściwych” i „niewłaściwych” daje przywoływany już wyrok walbrzyskiego sądu¹¹⁴.

Najpoważniejszy problem pojawia się wtedy, gdy jako przestępstwo kryminalne tłumaczone jest angielskie określenie *criminal offence*. W przeciwieństwie do polskiego odpowiednika posiada ono pewien sens, gdyż *offence* to także delikt administracyjny lub dyscyplinarny albo po prostu obelga¹¹⁵. Tym samym epitet *criminal* doprecyzowuje określenie *offence* zawężając jego zakres znaczeniowy do materii prawa karnego. Tym samym *criminal offence* to każde przestępstwo, zarówno drogowe, jak i gospodarcze czy kryminalne. UNODC otwarcie deklaruje, że posługuje się zamiennie pojęciem *crime* i *criminal offence*¹¹⁶. Pojęcie przestępstwa kryminalne pojawia się jednak w polskim tłumaczeniu europejskiej dyrektywy 2002/58 (dotyczącej m.in. przetwarzania danych osobowych) w art. 15 ust. 1 zd. 1¹¹⁷. Błąd translatorski powtarza się w przypadku wyroku TSUE w sprawie *Ministerio Fiscal*¹¹⁸. Wersje autentyczne mówią m.in. o *infractions pénales*, lub po prostu *reati* (wł. przestępstwach).

Tłumaczenie należy uznać za błędną kalkę językową, jednak jej konsekwencje wychodzą daleko poza sferę poprawności translatorskiej. W tekście prawnym pojawia się bowiem tautologiczne sformułowanie o znaczeniu innym niż dotychczas używane w języku. Względny wykładni językowej przemawiają za wąskim rozumieniem przestępczości kryminalnej (wykluczającym z jej zakresu przestępstwa gospodarcze i drogowe), podczas gdy intencją europejskiego ustawodawcy było wskazanie na przestępstwa w ogóle, tj. czyny ścigane przez prawo karne. Rozróżnienie to znajduje oczywiście usprawiedliwienie w autonomiczności pojęć prawa unijnego, jest jednak w tym przypadku mylące i całkowicie niepotrzebne.

Jeszcze częściej „kryminalna” terminologia wchodzi do polskiego porządku prawnego za pośrednictwem umów międzynarodowych. Zgodnie z ustawą o umowach międzynarodowych są one w razie potrzeby tłumaczone, a następnie publikowane w Dzienniku Ustaw¹¹⁹. Bardzo często pojawia się w nich wymóg kryminalizacji danych zachowań właśnie jako „przestępstw kryminalnych” (*shall be a criminal offence*)¹²⁰. Niekiedy od znaczenia, jakie przypisano przestępczości kryminalnej, zależy zakres ochrony podstawowych praw i wolności lub zakres publicznych praw podmiotowych. W umowie celnej między Serbią a Polską gwarantowane jest m.in. pozyskiwanie danych osobowych w sposób rzetelny i zgodny z prawem. Od zasady tej można odstąpić na podstawie ustawodawstwa jednej ze stron (a zatem także Serbii, niezwiązanej standardami ochrony danych osobowych przyjętymi w Unii Europejskiej), jeśli tylko wymaga tego zwalczanie przestępczości kryminalnej¹²¹. To, jak strony rozumieją to tautologiczne pojęcie,

111 Wyrok WSA w Warszawie z 6 grudnia 2006 r., V SA/Wa 605/06, LEX 339639.

112 Postanowienie SN z 28 października 2004 r., II KK 67/04, LEX 141305.

113 Postanowienie TK z 12 listopada 1997 r., K 27/97, LEX 30757.

114 Wyrok SR w Wałbrzychu z 23 marca 2015 r., III K 1021/14.

115 J. Fisiak (red.), *Wielki słownik angielsko-polski*, PWN, Warszawa 2016, s. 814. Oba odrębne pojęcia *administrative offences* i *criminal offences* pojawiają się w aktach Rady Europy i są konsekwentnie tłumaczone jako przestępstwa kryminalne i przestępstwa administracyjne. *Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law*, Strasburg 1998; W. Radecki, *Ochrona środowiska w polskim, czeskim i słowackim prawie karnym. Studium prawonoprównawcze*, Difin, Warszawa 2013, s. 142-146.

116 *International Classification of Crime*, op.cit., s. 7, przypis 1.

117 Dyrektywa 2002/58/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 2002 r. dotycząca przetwarzania danych osobowych i ochrony prywatności w sektorze łączności elektronicznej, Dz.Urz. WE L 201 z 31.07.2002 r., s. 37.

118 Wyrok TSUE z 2 października 2018 r. w sprawie C-207/16, ECLI:EU:C:2018:788 „w zakresie zapobiegania, dochodzenia, wykrywania i ścigania przestępstw kryminalnych”.

119 Art. 18 ustawy z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych, tj. Dz.U. 2020 poz. 127.

120 Art. 1 konwencji o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych, sporządzona w Paryżu dnia 17 grudnia 1997 r., Dz.U. 2001 Nr 23 poz. 264.

121 Ust. 1, 2, 3, 4 i 6 Załącznika Serbia-Polska. Umowa o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych zawarta w Warszawie

nie zostało niestety wyjaśnione w słowniczku umowy. Bardzo podobne sformułowanie dotyczy możliwości ograniczania zasad wolnego handlu ustalonych umową między Unią Europejską a Koreą¹²² albo cofnięcia akredytacji laboratorium na mocy konwencji antydopingowej¹²³.

6. Co po przestępczości kryminalnej? O alternatywnym nazewnictwie

Wobec powyższych ustaleń należy się zgodzić z wysuniętym przez Jerzego Kwaśniewskiego postulatem usunięcia sformułowania przestępczość kryminalna względnie przestępstwa kryminalne z dyskursu naukowego i statystyki policyjnej. Ponadto, postulat ten powinien objąć także edukację prawniczą, akty prawa stanowionego, rzetelne dziennikarstwo i publicystykę. Jest to w pełni uzasadnione długą listą zarzutów wysuwanych przeciw pojęciu przestępczości kryminalnej. Jak się okazało, funkcjonuje ono w co najmniej trzech znaczeniach, przy czym żadne nie doczekało się dokładnej definicji. Ten stan rzeczy jest przyczyną niejasności w nauce i treści aktów prawnych. Pod względem językowym mamy do czynienia z oczywistym pleonazmem, który skrywa niepokojące tendencje w myśleniu o przestępcy i przestępczości.

Zanim zadamy sobie pytanie, czym zastąpić pojęcie przestępczość kryminalna należałoby ustalić, czy w ogóle wymaga ono zmiany. Nie ustalono bowiem, co sformułowanie to oznacza, toteż trudno mówić o niszy pojęciowej, którą miałyby zajmować. W szczególności statystyka policyjna mogłaby wprowadzić bardziej opisowe i ustrukturyzowane kategorie, które odpowiadałyby światowym standardom klasyfikacji przestępstw, zamiast podążać nadal za powojennym instrumentarium pojęciowym Milicji Obywatelskiej. Dopóki jednak sposób prezentacji danych statystycznych przez polską policję nie ulegnie fundamentalnym zmianom, warto wspomnieć o kilku alternatywach dla „kryminalnej” terminologii.

Najprostsze jest wprowadzenie zamiennika dla przestępstw kryminalnych, o których mowa w polskich tłumaczeniach europejskich oraz międzynarodowych aktów prawnych i wyroków sądowych. W tym wypadku mamy do czynienia z banalnym błędem w tłumaczeniu i porównując tekst polski z innymi wersjami językowymi od razu da się ustalić właściwe znaczenie. Przymiotnik „kryminalny” jest zupełnie zbędny i nie ulega wątpliwości, że intencją europejskich ustawodawców i sędziów było odwołanie się do ogółu przestępstw, czynów skryminalizowanych i karanych w drodze ustawy karnej. Stosowane niekiedy w części tłumaczeń sformułowanie przestępstwo karne¹²⁴ jest równie bezsensowne i bazuje na tym samym niezrozumieniu różnicy znaczeń między polskim przestępstwem a angielskim *offense*. Właściwy minister może i powinien skorzystać w tym zakresie z art. 18b ustawy o umowach międzynarodowych, upoważniającego do korekty błędów w tłumaczeniu umowy w drodze obwieszczenia.

Niewątpliwie nie każde przestępstwo mają na myśli pozostałe podmioty stosujące omawiane wyrażenie (twórcy statystyki przestępstw i literatury fachowej), co wymaga przyjęcia odmiennych rozwiązań. Propozycję takiego rozwiązania zawiera już definicja alternatywnego sformułowania autorstwa Barbary Kunickiej Michalskiej; przestępczość kryminalna miałaby być nieściśłym określeniem na przestępczość popolitą¹²⁵. Podobnie za synonimy uznaje obydwą pojęcia Maciej Duda¹²⁶. Niewątpliwie przestępczość popolita nie jest obarczona błędem pleonazmu ani tak silnie negatywnym ładunkiem skojarzeń. Nie mniej jednak, pojęcia te również sugeruje, że pozostałe przestępstwa są przestępstwami niepopolitymi, a więc może w jakiś sposób „lepszymi” niż popolite. Pospolitość przestępstw również wynika tylko z decyzji o przyporządkowaniu do tej kategorii większości stwierdzanych przestępstw. Wątpliwości budzi także zakwalifikowanie do przestępstw popolitych czynów tak szkodliwych społecznie jak zbrodnia zabójstwa – wobec tak poważnych naruszeń

dnia 15 maja 2007 r., Dz.U. 2010 Nr 77 poz. 503.

122 Art. 8.3 umowy o wolnym handlu między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Korei, z drugiej strony, Bruksela 06.10.2010 r., Dz.U. 2016 poz. 240.

123 Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu dopingu w sporcie. Paryż 19.10.2005, Dz.U. 2007 Nr 142 poz. 999.

124 Propozycja decyzji ramowej Rady w sprawie niektórych praw proceduralnych w postępowaniu karnym w Unii Europejskiej, 2004/0113 (CNS). {SEC(2004) 491}, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52004PC0328> [dostęp: 3.05.2021].

125 B. Kunicka-Michalska, op. cit., s. 810.

126 Korespondencja prywatna z dnia 20.08.2019, opublikowana za zgodą.

dóbr prawnych określenie to brzmi dość umniejszająco. Utartym zwyczajem jest zresztą przedstawianie pod tym pojęciem ogółu przestępstw różnych od centralnej kategorii danego opracowania. Przestępstwa pospolite mogą zatem oznaczać w zależności od poruszanego tematu przestępczość inną niż gospodarczą, zorganizowaną lub polityczną.

Innych kategorii poszukiwać można w literaturze anglosaskiej. Szeroko poruszonym w niej tematem jest przestępczość z użyciem przemocy (*violent crime*), która nie obejmuje jednak wielu przestępstw przeciwko mieniu dotychczas sklasyfikowanych jako kryminalne. Niekiedy pisze się także o przestępczości ulicznej (*street crime*), która w Polsce mogłaby być mylona z przestępczością drogową, wyróżnioną jako jedna z trzech głównych kategorii przestępstw. Ponadto w założeniu obejmuje ona wyłącznie czyny popełniane w przestrzeni publicznej. Trudno odnaleźć jej definicję niepolegającą na wyliczeniu (są to głównie pobicia, kradzieże i rozboje)¹²⁷.

Przestępczość niebieskich kołnierzyków (*blue-collar crime*, od koloru koszul noszonych przez niewykwalifikowanych pracowników fizycznych) to pojęcie odwołujące się do różnic między typowymi sprawcami przestępstw kryminalnych a gospodarczych. Z pewnością byłoby dobrą alternatywą dla dotychczas stosowanych określeń i mogłoby skłaniać do refleksji, dlaczego przestępstwa takie są karane znacznie surowiej niż czyny charakterystyczne dla sprawców z klasy średniej. Tradycja kontynentalna nie wyróżnia jednak przestępstw „białych kołnierzyków”, a jedynie przestępczość gospodarczą, której sprawcami mogą być również osoby nieposiadające wysokiej pozycji zawodowej ani zaufania (np. oszustwo ubezpieczeniowe, art. 298 k.k.). Tym samym kategoria przestępstw „niebieskich kołnierzyków” częściowo pokrywałaby się z wyszczególnioną dotychczas w statystyce policyjnej przestępczością gospodarczą. Podział taki nie byłby rozłączny. Poza tym, odwoływałby się do odległych w czasie i przestrzeni skojarzeń – pracownicy fizyczni od dawna nie ubierają już przecież do pracy koszul z kołnierzykami.

Najbardziej trafnym określeniem na zbiór przestępstw obecnie określanych jako kryminalne wydaje się przestępczość tradycyjna. Określenie takie odwołuje się do istoty obecnej klasyfikacji przestępstw: wyróżnienie kategorii przestępstw innych niż drogowe i gospodarcze opiera się na pewnej konwencji. Przestępstwa kryminalne to właśnie te tradycyjnie kojarzone z przestępczością w ogóle, te o których wiemy już niemal wszystko i do których przywykliśmy. Obecna klasyfikacja sugeruje, jakoby wspólnym mianownikiem przestępstw kryminalnych była jakaś nieodgadniona cecha kryminalności. Pojęcie przestępstwa tradycyjnego uwalnia nas od tego rodzaju bezcelowych rozważań. Przestępstwa tradycyjne nie są więc bardziej lub mniej przestępcze (kryminalne) niż pozostałe. Są to po prostu te najbardziej pospolicie kojarzone z przestępczością, przestępcą i przestępstwem.

Przestępczość tradycyjna wydaje się zwyczajna i okiełznana. Takie nazewnictwo zwraca naszą uwagę na przestępstwa „nietradycyjne”, których zagrożenie nie jest tak powszechnie rozpoznane. Również odbiorca niebędący profesjonalistą zada sobie być może pytania o to, czym jest przestępczość inna niż tradycyjna i jakie przestępstwa zagrażają mi poza tymi, które doskonale znam z prasy i telewizji. Pojęcie to pojawia się już w polskiej kryminologii, zarówno gdy przywoływane są prace amerykańskie, jak i w sposób niezależny¹²⁸.

127 S. Sanchez, *Street crime corporate crime and white-collar crime*, [w:] Burke i in., *Introduction to American Criminal Justice*, Open Oregon Educational Resources, Ashland 2016, <https://open.umn.edu/opentextbooks/textbooks/688> [dostęp: 3.05.2020].

128 B. Czarnecki, *Przestrzenne aspekty przestępczości. Metoda identyfikacji czynników zagrożeń w przestrzeni miejskiej*, Rozprawy Naukowe. Biblioteka Architektury i Urbanistyki, nr 216, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2011, s. 22, w przypisie 38, A. Łukaszewicz, #RZECZO PRAWIE – Brunon Hołyst: prognoza kryminologiczna dla Polski, <https://www.rp.pl/Prawo-karne/307319930-RZECZO PRAWIE--Brunon-Holyst-prognoza-kryminologiczna-dla-Polski.html> [dostęp: 1.09.2019].

Bibliografia

Wykaz aktów prawnych:

- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, t.j. Dz.U. 2021 poz. 281, 720.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1444, 1517.
- Konwencja o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych, sporządzona w Paryżu dnia 17 grudnia 1997 r., Dz.U. 2001 Nr 23 poz. 264.
- Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych, t.j. Dz.U. 2020 poz. 127.
- Dyrektywa 2002/58/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 2002 r. dotycząca przetwarzania danych osobowych i ochrony prywatności w sektorze łączności elektronicznej, Dz.Ur. WE L 201 z 31.07.2002 r., s. 37.
- Propozycja decyzji ramowej Rady w sprawie niektórych praw proceduralnych w postępowaniu karnym w Unii Europejskiej, 2004/0113 (CNS). {SEC(2004) 491}, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52004PC0328> [dostęp: 3.05.2021].
- Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu doping w sporcie. Paryż 19.10.2005, Dz.U. 2007 Nr 142 poz. 999.
- Umowa o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych zawarta w Warszawie dnia 15 maja 2007 r., Dz.U. 2010 Nr 77 poz. 503.
- Umowa o wolnym handlu między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Korei, z drugiej strony, Bruksela 06.10.2010 r., Dz.U. 2016 poz. 240.
- Zarządzenie nr 54 Komendanta Głównego Policji w sprawie organizacji, rzeczowego i miejscowego zakresu działania oraz zasad współdziałania Centralnego Biura Śledczego Policji z innymi jednostkami organizacyjnymi Policji z dnia 7 października 2014 r., Dz.Ur. KGP 2014 poz. 121.
- Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze, t.j. Dz.U. 2021 poz. 66.

Wykaz orzecznictwa:

- Postanowienie TK z 12 listopada 1997 r., K 27/97, LEX 30757.
- Postanowienie SN z 28 października 2004 r., II KK 67/04, LEX 141305.
- Wyrok WSA w Warszawie z 6 grudnia 2006 r., V SA/Wa 605/06, LEX 339639.
- Wyrok SR w Wałbrzychu z 23 marca 2015 r., III K 1021/14, LEX 1863760.
- Wyrok TSUE z 2 października 2018 r. w sprawie C-207/16, ECLI:EU:C:2018.

Dokumenty urzędowe:

- European Union guidelines for the International Classification of Crime for Statistical Purposes – ICCS*, European Statistical Office, Luksemburg 2017
- International Classification of Crime for Statistical Purposes*, United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna 2015, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/ICCS/ICCS_English_2016_web.pdf [dostęp: 2.05.2021].
- Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Komendanta Rejonowego Policji w Warszawie z 7 stycznia 2019 r., <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Pismo%20Biura%20RPO%20do%20komendy%20policji%20w%20sprawie%20informacji%20publicznej.pdf> [dostęp: 22.08.2019].
- Program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości gospodarczej na lata 2015–2020*, Warszawa 2015, <http://www.antykorupcja.gov.pl/download/4/14184/ProjektProgramuprzeciwdzialaniaizwalczania-przestepczoscigospodarczejnalata2015-2.pdf> [dostęp: 25.08.2019].
- Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 roku*, MSWiA, Warszawa 2017.
- Wypadki Drogowe w Polsce w 2017 r.*, KGP Biuro Ruchu Drogowego, Warszawa 2018.

Publikacje naukowe

- Allen J., *From law and order to lynch mobs: crime news since the second world war*, [w:] P. Mason (red.), *Criminal Visions: Media Representations of Crime and Justice*, Willan, Portland 2003, s. 13-32.
- Arystoteles, *Retoryka*, PWN, Warszawa 2004.
- Becker H., *Outsiders. Studies in Sociology of Deviance*, The Free Press of Glencoe, New York 1963.
- Benson M., *Denying the guilty mind. Accounting for involvement in white-collar crime*, „Criminology” 1985, t. 23, nr 4, s. 583-603, <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1985.tb00365.x>.
- Benson M., Cullen F., *The special sensitivity of white-collar offenders to prison: A critique and research agenda*, „Journal of Criminal Justice” 1988, t. 16, nr 3, s. 207-215.
- Bil J., *Przestępczość zorganizowana w ujęciu historycznym oraz jej ewaluacja*, „Kultura Bezpieczeństwa. NaukaPraktykaRefleksje” 2015, nr 20, s. 88-106, https://bazhum.muzhp.pl/media//files/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje-r2015-t-n20/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje-r2015-t-n20-s88-106/Kultura_Bezpieczenstwa_Nauka_Praktyka_Refleksje-r2015-t-n20-s88-106.pdf [dostęp: 3.05.2021].
- Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Arche, Gdańsk 2007.
- Buttler D., *Źródła redundancji językowej*, „Prace Filologiczne” 1971, t. 21.
- Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law*, Strasburg 1998.
- Czaplicka K., *Przestępczość kryminalna przeciwko dobrom kultury w Polsce w latach 2013-2014*, „Cenne, Bezcenne, Utracone” 2015, nr 1(82)-2(83), s. 94-98, https://stratyzabytkow.nimoz.pl/wp-content/uploads/2018/05/CBU_2015_1-2-s-94-98-CZAPLICKA.pdf [dostęp: 16.08.2019].
- Czarnecki B., *Przestrzenne aspekty przestępczości. Metoda identyfikacji czynników zagrożeń w przestrzeni miejskiej*, Rozprawy Naukowe. Biblioteka Architektury i Urbanistyki, nr 216, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2011.
- Doroszewski W. (red.), *Słownik Języka Polskiego*, t. III, PWN, Warszawa 1964.
- Dubisz S. (red.), *Uniwersalny Słownik Języka Polskiego*, t. II, PWN, Warszawa 2003.
- Duda M., *Przestępstwa z nienawiści, Studium kryminologiczne i prawnokarne*, UWM, Olsztyn 2016.
- Fisiak J. (red.), *Wielki słownik angielsko-polski*, PWN, Warszawa 2016.
- Gardocki L., *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, PWN, Warszawa 1990.
- Freud Z., *Psychopatologia życia codziennego; Marzenia senne*, PWN, Warszawa 1987.
- Gawkowski K., *Przestępczość kryminalna w regionach*, „Przedsiębiorstwo Przyszłości” 2016, nr 3, s. 64-74.
- Goffman E., *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, tłum. J. Tokarska-Bakir, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Horoszowski P., *Statystyka kryminalna*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Łódź 1950.
- Katz R., *Environmental pollution: corporate crime and cancer mortality*, „Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice” 2012, t. 15, nr 1, s. 97-125.
- Klaus W., *Kryminologia krytyczna*, [w:] E. Drzazga, M. Grzyb, *Nowe nurty w kryminologii*, Scholar, Warszawa 2018, s. 89-110.
- Klint P., Wojtucki D., *Przestępczość kryminalna w Europie Środkowej i Wschodniej w XVI-XVIII w.*, Księży Młyn Dom Wydawniczy Michał Koliński, Łódź 2017.
- Kochman I., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, „Rzeszowskie Studia Prawnicze” 2011, nr 1, s. 330-340, <https://www.wspia.eu/file/20335/30-KOCHMAN+IZABELA.pdf> [dostęp: 22.08.2019].
- Kunicka-Michalska B., *Przestępstwo pospolite*, [w:] E. Smoktunowicz (red.), *Wielka encyklopedia prawa*, Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2000, s. 810.
- Kwaśniewski J., *Naukowe partactwo*, „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” 2014, nr 23, s. 151-154.
- Lehman C., *Pleonasm and hypercharacterization*, „Yearbook of Morphology” 2005, s. 119-154.

- Marczyk A., *Główne rodzaje przestępczości zorganizowanej*, „Security Economy & Law. Scientific Journal for Students and PhD. Candidates” 2013, t. 3, nr 2, s. 93-107.
- Maclin M., Herrera V., *The criminal stereotype*, „North American Journal of Psychology” 2006, t. 8, nr 2, s. 197-208.
- Madriz E., *Images of criminals and victims. A study of women's fear and social control*, „Gender and Society” 1997, nr 11, t. 3, s. 342-356.
- Mocianko-Pawlak M., *Bezpieczeństwo a poziom przestępczości w Polsce w latach 2007-2016*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2017, t. 50, nr 1, s. 215-230, <https://www.doi.org/10.18276/sip.2017.50/1-16>.
- Mordwa S., *Struktura i typologia przestrzenna przestępczości w Polsce – przykład wykorzystania walidacji liczby skupień w metodzie k-średnich*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica” 2012, nr 12, s. 89-110.
- Nelken D., *White-collar and corporate crime*, [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), *The Oxford Handbook of Criminology*, OUP, Oxford 2012, s. 139-158.
- Pawełek K., *Powrót więźniów do społeczeństwa nie jest łatwy*, [w:] S. Przybyliński (red.), *Niebanalny wymiar resocjalizacji penitencjarnej*, Wydawnictwo Akapit, Toruń 2010, s. 153-167.
- Payne B.K., *Effects on white-collar defendants of criminal justice attention and sanctions*, [w:] S. Van Slyke, M. Benson, F. Cullen, *The Oxford Handbook of White Collar Crime*, OUP, Oxford 2016, s. 603-621, <https://www.doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199925513.013.29>.
- Plezia M., *Słownik Łacińsko-Polski*, t. 1, PWN, Warszawa 1998.
- Plątek M., *Kreowanie „groźnych, niebezpiecznych i złych”*, „Archiwum Kryminologii” 2019, t. XLI, nr 1, s. 125-217, <https://doi.org/10.7420/AK2019D>.
- Polkowska L., *Funkcje tautologii i pleonazmów we współczesnych wypowiedziach perswazyjnych*, „Poradnik Językowy” 2007, nr 9, s. 46-59.
- Pollack J., Kubrin C., *Crime in the news: how crimes, offenders and victims are portrayed in the media*, „Journal of Criminal Justice and Popular Culture” 2007, t. 14, nr 1, s. 59-83, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2028162 [dostęp: 3.05.2021].
- Quinney R., *The Social Reality of Crime*, Routledge, Boston 1970.
- Radecki W., *Ochrona środowiska w polskim, czeskim i słowackim prawie karnym. Studium prawonoprównawcze*, Difin, Warszawa 2013.
- Reed J., Reed R., *Status, images and consequences. Once a criminal, always a criminal*, „Sociology and Social Research” 1973, t. 57, nr 4, s. 460-472.
- Rzymkowski J., *Obraz zmian przestępczości na terenie województwa pomorskiego na przykładzie wybranych kategorii przestępstw*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2017, t. 11, nr 1, s. 237-250, <https://doi.org/10.34862/rbm.2017.1.15>.
- Sanchez S., *Street crime corporate crime and white-collar crime*, [w:] Burke i in., *Introduction to American Criminal Justice*, Open Oregon Educational Resources, Ashland 2016, <https://open.umn.edu/opentextbooks/textbooks/688> [dostęp: 3.05.2020].
- Shur E.M., *Labelling Deviant Behavior*, Harper and Row, Englewood 1971.
- Sobol E. (red.), *Słownik Wyrazów Obcych. Wydanie Nowe*, PWN, Warszawa 1998.
- Sutherland E., *Is “white collar crime” crime?*, „American Sociological Review” 1944, nr 2, s. 132-139.
- Sykes G., Matza D., *Techniques of neutralization. A theory of delinquency*, „American Sociological Review” 1957, t. 22, nr 6, s. 664-670.
- Sypion-Dutkowska N., *Rozmieszczenie przestępstw w miastach na prawach powiatu w Polsce*, „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna” 2017, nr 38, s. 79-98.
- Seidman D., Couzens M., *Getting the crime rate down: political pressure and crime reporting*, „Law & Society Review” 1974, t. 8, nr 3, s. 457-494.
- Vargesson N., *Thalidomide-induced teratogenesis: History and mechanisms*, „Birth Defects Research. Part

- C: Embryo Today: Reviews” 2015, t. 105, nr 2, s. 140-156, <https://www.doi.org/10.1002/bdrc.21096>.
- Wilk L., „Kryminalne” aspekty przestępczości podatkowej, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXI, s. 209-221, <https://doi.org/10.7420/AK2009I>.
- Wójcik J., *Główne problemy przestępczości w Polsce z początkiem XXI wieku*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie” 2011, nr 3, s. 1-20.
- Wójcik J., *Kryminologia. Współczesne aspekty*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, LEX.
- Ziębiński Z., *Logika Praktyczna*, PWN, Warszawa 2002.
- Zuckerman G., *Language Contact and Lexical Enrichment in Israeli Hebrew*, Palgrave Studies in Language History and Language Change, Palgrave Macmillan, London 2003.
- Żółtek S., *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.

Netografia

- Aresztowania za przestępstwa kryminalne w czasie okupacji Częstochowy*, <https://www.genealodzy.czestochowa.pl/forum/forum-ogolne/6352-aresztowania-za-przestepstwa-kryminalne-w-czasie-okupacji-czestochowy> [dostęp: 16.08.2019].
- Bodakowski J., *Pierwsze przestępstwo w kosmosie popełniła lesbijka na szkodę swojej „żony”, której chce zabrać synka*, <https://www.fronda.pl/a/bodakowski-pierwsze-przestepstwo-w-kosmosie-popelnila-lesbijka-na-szkode-swojej-zony-ktorej-chce-zabrac-synka,132026.html> [dostęp: 28.08.2019].
- Co to jest przestępczość[!] kryminalna, jej rodzaje i cechy[!]*, <https://brainly.pl/zadanie/200525> [dostęp: 16.08.2019].
- Czy członkowie Pussy Riot, którzy przerwali finał mundialu popełnili przestępstwo o charakterze kryminalnym?*, <https://www.antyradio.pl/Muzyka/Rock-News/Mundial-Poza-Boiskiem-Czy-czlonkowie-Pussy-Riot-ktory-przerwali-final-mundialu-popelnili-przestepstwo-o-charakterze-kryminalnym-24185> [dostęp: 18.08.2019].
- Imigranci w Niemczech coraz większym zagrożeniem*, <https://www.tvp.info/30068431/imigranci-w-niemczech-coraz-wiekszym-zagrozeniem-rosnie-przestepczosc> [dostęp: 18.08.2019].
- Łukaszewicz P., #RZECZO PRAWIE – Brunon Hołyst: prognoza kryminologiczna dla Polski, <https://www.rp.pl/Prawo-karne/307319930-RZECZO-PRAWIE---Brunon-Holyst-prognoza-kryminologiczna-dla-Polski.html> [dostęp: 1.09.2019].
- Popiołek A., *Ile to kosztuje i dlaczego tak drogo ubezpieczenie OC*, <http://wyborcza.biz/biznes/1,147582,21199242,ile-to-kosztuje-i-dlaczego-tak-drogo-ubezpieczenie-oc.html?disableRedirects=true> [dostęp: 22.08.2019].
- Przestępczość kryminalna* [sylabus], <https://usosweb.uwm.edu.pl/kontroler.php?action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=52S1-PKRY> [dostęp: 2.05.2021].
- Przestępstwa kryminalne – ogółem*, <http://www.statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/63470,Przestepstwa-kryminalne-ogolem.html> [dostęp: 25.08.2019].
- Sobczak K., *Minister osądza sędziego – będzie pozew*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/minister-ziobro-sedzim-laczewskim-bedzie-pozew,396614.html> [dostęp: 5.08.2019].
- Uwagi i definicje*, <http://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/121940,Przestepstwa-ogolem.html> [dostęp: 25.08.2019].
- Zabójstwo (art. 148)*, <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko/63411,Zabojstwo-art-148.html> [dostęp: 22.08.2019].
- Zwalczanie przestępczości* [sylabus], <https://usos.prz.edu.pl/kontroler.php?action=katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot&kod=ZB0-ZL%3EZP> [Dostęp: 16.08.2019].
- Zwalczanie przestępczości* [sylabus], [https://usosweb.uksw.edu.pl/kontroler.php?action=actionx:katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot\(prz_kod:WS-PO-BW-ZP\)](https://usosweb.uksw.edu.pl/kontroler.php?action=actionx:katalog2/przedmioty/pokazPrzedmiot(prz_kod:WS-PO-BW-ZP)) [dostęp: 25.08.2019].
- Żydowska przestępczość kryminalna w Wojsku Polskim*, <https://www.jhi.pl/publikacje/34> [dostęp: 18.08.2019].